

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

Кафедра управління персоналом та підприємництва

Кваліфікаційна робота магістра
на тему:
РІВЕНЬ ЖИТТЯ: СТАН І ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ЕМД-23
Спеціальності 051 «Економіка»
Освітньо-професійної програми
«Управління персоналом та економіка
праці»

Ганна ВРАЗОВСЬКА

Науковий керівник роботи:
доктор філософії

Євгенія ГОРДІЄНКО

Рецензент:
професор кафедри соціології і
публічного управління
Навчально-наукового інституту
соціально-гуманітарних технологій
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»,
д. держ. упр., професор
_____ Діна ТЕРЕЩЕНКО

ХАРКІВ -2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	7
1.1 Поняття і сутність соціально-економічної категорії «рівень життя населення».....	7
1.2 Підходи до оцінювання рівня життя населення.....	15
1.3 Світовий досвід підвищення життєвого рівня населення.....	24
РОЗДІЛ 2.....	31
РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	31
2.1 Дослідження основних індикаторів рівня життя та їх проблеми.....	31
2.2 Упровадження державної політики щодо підвищення рівня життя населення.....	40
2.3 Вплив глобалізації та сучасних економічних та соціальних викликів на рівень життя населення.....	48
РОЗДІЛ 3.....	58
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	58
3.1 Програми соціальної допомоги та перспективи відновлення в Україні.....	58
3.2 Роль міжнародних організацій задля підтримки України.....	64
3.3 Охорона праці як складова підвищення рівня життя населення в Україні.....	71
ВИСНОВКИ.....	79
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	83
ДОДАТКИ.....	93
ДОДАТОК А.....	93
ДОДАТОК Б.....	95

ВСТУП

У сучасних умовах рівень життя населення є одним із головних індикаторів соціально-економічного розвитку держави. Ефективність економічних перетворень вимірюється не лише стабільністю, а й підвищенням добробуту громадян. Рівень життя слугує ключовим показником стану економіки, важливим фактором її прогресу та підкреслює актуальність дослідження цієї теми.

Для оцінювання рівня життя населення України в кризовий період використовується певна система показників, що характеризують різні аспекти досліджуваного явища, серед яких: валовий внутрішній продукт, рівень бідності населення, демографічні процеси, рівень доходів та витрат, екологічні процеси, середня тривалість життя населення тощо. Застосування системи показників дозволяє за допомогою конкретних значень оцінити рівень життя різних соціальних груп і виявити зміни, що в ньому відбуваються.

Рівень життя тісно пов'язаний із ефективністю державної політики, зокрема у сфері соціального забезпечення, охорони здоров'я та створення нових робочих місць. Вивчення цього питання є важливим для формування стратегії сталого розвитку, яка дозволить не лише подолати існуючі проблеми, а й закласти основу для підвищення добробуту громадян.

Особлива увага приділяється впливу воєнних дій на економічну стабільність і добробут громадян, а також ролі міжнародної допомоги у забезпеченні соціальної підтримки.

Ця тема є надзвичайно актуальною, адже дослідження рівня життя населення дозволяє не лише оцінити сучасний стан, а й визначити пріоритетні напрямки державної політики для побудови справедливого і сталого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що навколо дослідження рівня життя зосереджена увага багатьох науковців. Значні внески у розробку дослідження та заходів підвищення рівня життя населення

внесли такі вітчизняні і закордонні вчені: науковець О. Омельченко [37] запропонував методику оцінювання рівня життя населення; вчені класичної політекономії У. Петті, Ф. Кене, А. Сміт та Д. Рікардо [47] намагались пояснити між задоволенням потреб працівника та рівнем отримуваної заробітної плати; вчений Ернст Енгель [47] знайшов низку залежностей між доходами і витрати населення; вченими С. Пирожковим та О. Власюком було запропоновано методику побудови регіонального індексу людського розвитку; науковці В. Мандибура і К. Загорський [24, 17] досліджували визначення поняття «рівня життя» та механізми регулювання рівня життя населення; науковець Л. Черенько [58] досліджувала модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності; науковець В. Сірко, [49] досліджував проблему волонтерства в Україні під час війни; науковці Ю. Карлаш, О. Сімакова, І. Смирнова [21] досліджували державні соціальні стандарти та гарантії ефективного розвитку соціального захисту населення в Україні; О. Нечипорук [36] аналізувала проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни.

Метою цього дослідження є аналіз основних показників рівня життя населення України, виявлення проблемних аспектів і розробка рекомендацій щодо їх подолання.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- проаналізувати теоретичні основи поняття "рівень життя населення";
- дослідити підходи та методики оцінювання рівня життя;
- розглянути національну матрицю індикаторів якості життя населення в Україні;
- проаналізувати основні показники рівня життя та визначити їхні проблемні аспекти;
- визначити вплив глобалізації та сучасних викликів на рівень життя населення;

- розробити рекомендації щодо заходів для відновлення та розвитку України в умовах війни та після її завершення.

Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки рівня життя населення.

Предметом дослідження є сучасні підходи, методики й показники для аналізу та оцінювання рівня життя, а також напрями його підвищення.

Методи дослідження. За допомогою системного аналізу було досліджені умови і наслідки, що визначають рівень та якість життя, за допомогою методик та індикаторів. З використанням економічного аналізу ми змогли детально розглянути структуру зайнятості та рівня безробіття населення, оцінити їх витрати на основні потреби та доходи. Демографічний аналіз, у свою чергу, показує мобільність населення по регіонах України та закордоном, а також показники тривалості життя та смертності. Соціальний аналіз дає змогу оцінити умови життя населення в період війни та доступ до соціальних послуг.

Відновлення України є надзвичайно важливим завданням для всіх нас, тому ми маємо бути причетним до покращення стану життя, економіки та звісно перемоги. Процес відбудови країни вже розпочався, попри те, що його здійснення ускладнюється війною і масштабними руйнуваннями, спричиненими агресією росії. Після надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС), питання відбудови стало одним із ключових пріоритетів цього об'єднання. Для забезпечення ефективного та цільового відновлення важливо враховувати унікальні обставини, застосовувати чіткі рамкові умови й аналізувати досвід інших країн. Саме тому дослідження відбудови України в умовах війни є надзвичайно важливим.

Рівень життя населення є одним із ключових показників соціально-економічного розвитку держави, що охоплює добробут громадян, доступ до якісних соціальних послуг, рівень доходів, стан охорони здоров'я, освіти,

житлові умови та інші аспекти. В Україні ця тема залишається надзвичайно актуальною, особливо в умовах сучасних викликів, таких як воєнний конфлікт, економічна нестабільність та соціальні трансформації.

Джерелами інформації є дані Державної служби статистики України, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй, Пенсійний фонд України, публікації наукових періодичних видань, електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості застосування її результатів у різних сферах державного управління, економіки та суспільства. На рівні державної політики результати дослідження можуть сприяти розробці ефективних соціальних програм, спрямованих на підтримку вразливих верств населення, оптимізації державних витрат та корекції економічної політики з метою боротьби з інфляцією, безробіттям і бідністю. На міжнародному рівні результати дослідження можуть бути корисними для залучення іноземних інвестицій та гуманітарної допомоги, а також для покращення іміджу України у світових рейтингах добробуту.

Апробація результатів роботи. Гордієнко Є.П., Вразовська А.В. Вплив війни на рівень життя населення України. Збірник матеріалів XXIV Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: нові виклики і трансформація в умовах війни» м. Харків, 24 травня 2024 р.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Поняття і сутність соціально-економічної категорії «рівень життя населення»

Рівень життя – це поняття багатогранне та складне, щоб обрати єдине визначення, тому воно має широке значення спектру соціально-економічних відносин, що пов'язані з державою та умовами діяльності людини в суспільстві [47, с.9]. Це поняття є динамічним і залежить від конкретних умов розвитку певного суспільства. Окремі аспекти цього поняття досліджувалися на кожному етапі розвитку економічної думки. На основі реального поглибленого аналізу проблем рівня життя як вітчизняних, так і зарубіжних вчених від часів класичної політичної економії до сьогодення, на основі їх систематизації в часовому та просторовому аспектах виділено три етапи в історії досліджень життєвого рівня населення, які сформувались у світовій практиці. Етапи відрізняються як за розумінням сутності рівня життя, так і за завданнями та методами дослідження [47].

I етап – ранній, до першої половини XIX століття, майже збігається з періодом становлення класичної політекономії.. Представниками є такі вчені: У. Петті, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо та ін. Етап збігся з формуванням капіталістичних відносин на Заході. Вони намагались пояснити причини відмінностей у рівні отримуваного доходу та чинники, що впливають на зростання заробітної плати найманого працівника; сформувані залежність між задоволенням потреб працівника та рівнем отримуваної заробітної плати.

II етап – друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст. відбувся перехід від макро- до мікрорівня, акценти перемістилися з політико-економічного на економіко-статистичний напрям аналітичної оцінки рівня життя. Виникали питання визначення рівня життя, зокрема, визначення реальної вартості життя працездатного населення, а відповідно встановлення необхідного

розміру заробітної плати з урахуванням галузевих та регіональних відмінностей [47].

ІІІ етап – 20-ті рр. ХХ ст. – наш час. Основну увагу вчені приділяють окремим питанням практичної реалізації механізмів обмеження не виправданого рівня диференціації доходів та подолання бідності, а також пом'якшення антагонізмів і узгодження інтересів різних соціальних верств населення. У світовій науці відбулося зміщення дослідницьких акцентів з економічних на соціальні. Людина визнається центральним елементом економічної системи, тож економіка працює на задоволення її потреб та інтересів.

Тому, оцінку рівня життя населення та вітчизняну історію дослідження можна умовно поділити теж на три етапи:

I етап – дослідження, проведені науковцями, за часів царської росії;

II етап – дослідження за радянської доби;

III етап – дослідження, проведені після отримання Україною незалежності.

У 70-80-х роках минулого століття було широко застосоване поняття як «спосіб життя», яке включало якісні характеристики діяльності людини, на противагу кількісним характеристикам категорії «рівень життя». Відповідно йшла мова про "сукупність діяльності людей - у процесі праці, суспільно-політичному житті, побуту та сім'ї та в усіх інших сферах діяльності людського життя. Тому, спосіб життя тісно пов'язаний з сімейною, трудовою та громадською діяльністю людини, тобто показ поведінки людини в різних сферах. У цьому сенсі цей термін не відображає комплексного підходу до аналізу соціально-економічного становища населення, а, по суті, характеризує якість життя, але у вузькому розумінні, як соціальний добробут населення [58].

Окремим аспектом, який характеризував нестабільний стан населення та умови задоволення матеріальних потреб, була «вартість життя», як традиційно розуміти грошову вартість фактично спожитих товарів і послуг, в

середньостатистичному домогосподарстві є період, що відповідає певному рівню задоволення потреб. Через перехід до ринкових відносин категорія «вартість життя» набула дещо іншого значення - сприймається дедалі частіше як вартість того, що необхідно для нормального життя споживача. У цій кінцевій точці дослідження визначаються емпіричними масштабами невідповідності, які характеризують невідповідність доходів значної групи населення сукупній вартості всіх товарів і послуг.

Термін «рівень життя» застосовується конкретно до міри використання послуг і товарів окремою особою чи групою, який іноді називають «рівнем життя» (те, що є) на відміну від «стандарту» (те, що бажано). Обидва включають предмети, придбані приватно, а також предмети, які сприяють підвищенню відчуття благополуччя, але не знаходяться під прямим контролем людини, наприклад, державні послуги та якість навколишнього середовища. Труднощі супроводжують будь-яке порівняння рівня життя як між країнами, так і окремими групами населення. Потрібно бути обережним, щоб розрізнити середнє значення певного показника фактичного споживання та розкид навколо цього середнього. Якщо, наприклад, середнє значення з часом зростає, але в той же час багаті стають багатшими, а бідні біднішими, може бути невірним висновок про те, що група колективно забезпечена краще. Відповідно, може бути важко порівняти рівень життя між країнами, які демонструють дуже різні ступені дисперсії. На практиці існують великі розбіжності як всередині країн, так і між країнами. За більшістю критеріїв відмінності в рівнях життя між розвиненими та менш розвиненими країнами є гострішими, ніж відмінності між країнами з розвиненою економікою.

Ці проблеми виникають незалежно від того, які кількісні показники обрані для вимірювання рівня життя. Окрім доходу, корисні показники можуть включати споживання певних харчових продуктів, таких як білок; доступ до базових основних зручностей, наприклад як водопостачання та електроенергія; дослідження очікуваної тривалості життя. Ці індекси, однак, спричиняють серйозні проблеми зіставності між країнами та регіонами,

особливо тому, що навіть найпростіші дані, такі як надійні оцінки чисельності населення, можуть бути недоступними для деяких дуже бідних країн.

Грошові вимірювання рівня життя, як правило, пропускають важливі аспекти життя (наприклад, харчування, тривалість життя), які не можна купити чи продати. Інші труднощі супроводжують використання грошових показників. Наприклад, предмети, які можна виміряти в грошовому еквіваленті, могли бути оцінені за викривленими цінами. Міжнародні порівняння з використанням офіційних обмінних курсів можуть ввести в оману, бо валютним ринком можуть маніпулювати навіть уряди. Якщо відносні ціни на різні товари та послуги суттєво відрізняються між двома країнами, особливо важко провести справедливе порівняння рівня життя, коли вони базуються на рівнях споживання [62].

Як ми вище сказали, що немає єдиного поняття «рівня життя», то наведемо такі тлумачення, які часто використовуються у літературі:

- Рівень життя населення – це складна комплексна соціально-економічна категорія, що показує стан задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Він складається з багатьох компонентів. Це рівень споживання населенням матеріальних благ й послуг, забезпеченість населення упорядженим житлом, розмір реальних доходів трудящих, стан природного середовища, розвитку медичного і культурно-побутового обслуговування громадян, в якому проживає людина, підвищення освіченості [17, с. 67].

- Рівень життя населення у вузькому його розумінні визначається рівнем споживання матеріальних і нематеріальних благ і послуг [19, с.140].

- Рівень життя характеризує досягнення в певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не тільки фізичних, а й і соціальних, духовних, інтелектуальних, політичних), що включає реальні економічні джерела і соціально-правові гарантії забезпечення умов життєдіяльності населення.

- Під значенням рівня життя розуміється ступінь задоволення суспільно визнаних потреб та досягнутий рівень споживання населенням благ і послуг [24, с.79].

- Під рівнем життя звичайно прийнято розуміти забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними і культурними (духовними) благами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення потреб людини в цих благах [24, с.79].

Зміна понять і термінів залишила в пострадянському науковому обігу дві основні категорії - «рівень життя» і «якість життя». Водночас деякі інші терміни не зникли, а займають сьогодні проміжне положення і можуть розглядатися за характером дослідження як складовою рівня життя або його якості. Наприклад, такі категорії, як «рівень задоволення потреб», «вартість життя», «матеріальне становище населення». Та якщо деякі поняття повністю або частково забуті (наприклад як «суспільний добробут»), то таке поняття як «умови життя» набувають нового змісту.

Основною дискусією сьогодення у сфері соціальної економіки зводиться до двох понять - рівень і якість життя, завдання полягає в тому як поєднати ці категорії, у чому вони мають схожості та відмінності, а головне – яка з цих категорій є універсально, а яку краще використовувати для конкретних досліджень (табл.1.1). Причина появи і широкого використання терміну «якість життя» в суспільстві з високим рівнем споживання, відбулася зміна розуміння сутності суспільного розвитку. Реальність переконливо засвідчила, що економічне зростання, яке сприяє підвищенню доходів і досягнень багатьох груп населення високого рівня життя, не гарантує подолання крайніх форм соціальної нестабільності, бідності, соціальних та екологічних вибухів, асоціальних явищ [74].

Таблиця 1.1 - Основні відмінності між рівнем життя та якістю життя

Ключові відмінності	Рівень життя	Якість життя
Значення	Це міра комфорту та матеріальних речей, що доступні для певної групи людей.	Це суб'єктивна міра задоволення потреб людини.
Індикатори	Речі, які легко піддати кількісній оцінці, такі як дохід, перспективи працевлаштування, вартість продуктів і послуг і бідність, використовуються для вимірювання рівня життя людини. Список також включає такі елементи, як очікувана тривалість життя, рівень інфляції або кількість днів щорічної оплачуваної відпустки.	Залежно від способу життя та особистих уподобань людини різні речі впливають на загальну якість життя. Наприклад, умови роботи, доступ до медичної допомоги, освіти та фізичні умови життя є деякими елементами, які впливають на якість життя людини.
Фокус	Рівень життя орієнтується на матеріальному добробуті.	Якість життя зосереджена на психічному та фізичному добробуті.

Джерело: складено автором

На сьогодні більшість дослідників розглядають якість життя в широкому аспекті, тобто як задоволення широкого кола потреб. Зацікавленість до проблем якості життя в пострадянський період розвивався принципово в інших умовах, ніж у навколишньому середовищі минулого століття в країнах з розвиненими ринковими відносинами.

У Всесвітньому енциклопедичному словнику «Britannica» якість життя продовжує як міра того, що, наскільки людина відчуває себе здоровою, відчувається комфортно, може брати участь у великих життєвих подіях або насолоджуватися ними. Однак тут зазначено неоднозначність цієї категорії, бо це може стосуватися як умов життя, так і особистого досвіду людини [62].

Вартість життя – це кошторис або розрахунок товарів і послуг, які домогосподарства повинні споживати для досягнення певного рівня задоволення або досягнення певного рівня життя. Концепція вартості життя дуже присутня у сфері державного господарства, проте основна проблема полягає у складності точних розрахунків, оскільки задоволення

домогосподарств базується на суб'єктивних елементах. На табл.1.2 проаналізуємо основні відмінності між поняттями «рівнем життя» та «вартістю проживання» [74].

Таблиця 1.2 - Основні відмінності між рівнем життя та вартістю проживання

Ключові відмінності	Вартість проживання	Рівень життя
Значення	Вартість життя — це ціна підтримки певного рівня життя в певній географічній зоні.	Термін «рівень життя» описує кількість грошей, комфорту, матеріальних речей і предметів першої необхідності, доступних для певної географічної області, зазвичай країни.
Вимірювання	Для розрахунку вартості життя використовується паритет купівельної спроможності (ПКС), або індекс вартості життя.	Існує чимало показників для вимірювання рівня життя
Вплив і висновок	Вартість проживання залежить від місця розташування, міста, штату, країни чи регіону. Розраховується для кожної країни. Заробітна плата впливає на це та визначає, наскільки місце буде дорожчим, порівняно з іншими.	Він залежить від доходу та якості життя та визначає, наскільки люди можуть задовольнити всі свої потреби без певної шкоди.

Джерело: складено автором

Відповідно до стандартів виділяють наступні рівні життя населення [20]:

- бідність - рівень життя, за якого споживання знаходиться на збереженому рівні працездатності як нижньої межі відтворення життєвих сил;
- нормальний рівень життя — рівень життя, що забезпечує раціональне споживання відповідно до науково обґрунтованих норм і стандартів, що дозволяє людині відновити свій інтелектуальний та фізичний потенціал;

- достаток - рівень життя, що дає можливість користуватися всіма ресурсами та благами, які забезпечують всебічний розвиток людини.

В Україні використовуються інші поняття бідності населення: низько дохідні групи, малозабезпечені громадяни, найменш соціально захищені верстви населення. Проте в державі офіційної межі бідності в Україні немає. Використовується величина мінімального значення споживчого бюджету, як статистичний показник. За стандартами міжнародних організацій межа бідності становить 5 доларів США на душу населення на день (ООН), 4 дол. США на душу населення на день (Світовий банк). У якості соціальних стандартів використовуються такі величини, як: прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата. При цьому використовується поняття «малозабезпеченість».

Відповідно, проблема бідності, охарактеризована як явище, характерне низкою показників: *рівень бідності* – питома вага домогосподарств, чий рівень доходів на одну особу є нижчим за визначеною межею бідності; *глибина бідності* - відхилення доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності; *межа бідності* – рівень доходу, нижче якого неможливо досягти задоволеності основних потреб; у розрахунку визначається як частка прожиткового мінімуму на душу населення на місяць (за допомогою цього можна визначити сім'ї, які належать до бідних); *крайня форма бідності* – бідність цивілізаційних стандартів; вона асоціюється з межею виживання; *державний дохід* - рівень доходу до 10% перевищує межу бідності та визначає ймовірність потрапляння сім'ї до категорії бідних; *злиденність* – описує рівень життя з мінімально припустимим за біологічними критеріями набором благ і послуг, споживання яких дозволяє підтримувати лише життєздатність людини.

Наслідками зниження рівня життя населення та відповідними загрозами для забезпечення розвитку національної економіки можуть бути такі [20] :

- зменшення платоспроможного попиту населення, через що відбувається скорочення ємності внутрішнього ринку;
- загострення демографічної кризи;
- збільшення кількості людей, що потребують державної соціальної підтримки;
- збільшення відтоку працездатного населення за кордон, відповідно – зменшення трудового потенціалу країни;
- зміна настроїв населення, а саме виникнення соціальної напруженості, погіршення криміногенної ситуації;
- збільшення економічної активності населення, посилення напруженості на ринку праці.

Отже, рівень життя населення – одна із найскладніших соціально-економічних категорій, основними характеристиками, які впливають на дослідження рівня життя населення, є: 1) виділення макро- та мікрорівня досліджень; 2) широке та вузьке тлумачення; 3) динамічність категорії; 4) врахування об'єктивних відмінностей у рівні життя населення внаслідок докладання праці у різних видах економічної діяльності та регіональних відмінностей розвитку; 5) індивідуальне та суспільне навантаження категорії; 6) задоволення певного виду потреб населення (матеріальних чи духовних).

Уже не одне століття існує історія досліджень рівня життя, відповідно до того має сформовану методологічну та термінологічну базу. Проте дані дослідження динамічні, змінюються відповідно до реального суспільного розвитку. Сучасні умови розвитку економіки України вимагають розробки власної концепції рівня життя та заохочують до формування нових теоретико-методологічних підходів до дослідження рівня життя населення, як країни в цілому, так і окремих її регіонів.

1.2 Підходи до оцінювання рівня життя населення

На сьогодні існує низка методик оцінювання рівня життя населення, які умовно поділяються на дві основні групи: методики суб'єктивної та об'єктивної оцінки. Суб'єктивний підхід базується на вивченні думки населення щодо їхнього рівня життя шляхом проведення опитувань. Основною перевагою такого методу є отримання достовірних даних про рівень задоволеності життям безпосередньо від респондентів. Однак його недоліком є складність організації масштабних опитувань і вищі фінансові витрати порівняно з методиками, що ґрунтуються на використанні вторинних даних.

Оцінка рівня життя за вторинними даними має свої труднощі, адже вона обмежено відображає рівень задоволення умовами життя окремих соціальних груп. У той же час, її перевагою є багатовимірність, яка дозволяє аналізувати різні аспекти рівня життя, адаптувати набір показників до конкретних потреб аналізу та більш ефективно вирішувати соціальні проблеми. Такий підхід охоплює різні сфери, включаючи доходи і споживання, зайнятість і безробіття, житлові умови, матеріальні активи домогосподарств тощо. Така оцінка не дає змоги точно оцінити рівень задоволеності життєвими умовами різних груп населення, через що результати можуть частково не відображати сутність досліджуваного явища. Проте його перевагою є багатовимірність, яка відкриває можливість аналізу окремих складових, доповнення показників для поглибленого дослідження, а також більш ефективного розв'язання окремих соціальних проблем у суспільстві.

О.І. Омельченко запропонував методику оцінювання рівня життя населення, що базується на певних критеріях і включає використання відповідних показників. Ці показники повинні повністю і всебічно описувати досліджуване явище чи процес, але значущими, унікальними, логічно взаємопов'язаними та аналізуватися в сукупності, а не окремо. Недоліком «кризового індексу якості життя», наявного в цій методиці, є обмежена кількість показників, через що метод критикується науковцями [37].

У методиці О. І. Омельченко також виділяє кілька компонентів, які складаються з окремих елементів і формуються відповідно до показників. Ці компоненти включають:

- поточні потреби (фізіологічні потреби в товарах та послугах, потреби в житлі, потреби в особистій безпеці);
- довгострокові цінності (довге життя, міцне здоров'я, продовження роду, міцна родина, високий рівень інтелекту, духовні цінності, матеріальне багатство, соціальний захист, висока культура);
- соціальна інфраструктура (охорона здоров'я та відпочинок, наука й освіта, роздрібна торгівля, громадське харчування, послуги населенню, культура та мистецтво, фізична культура та спорт);
- середовище (атмосферне повітря, водний басейн, земельні ресурси, лісовий фонд, токсичні відходи [Ошибка! Источник ссылки не найден.]).

Також О.І. Омельченко пропонує використати метод ентропії для оцінки рівня життя населення регіонів. Тому, розраховується інтегральний показник для визначення рангу регіону за рівнем життя:

$$K_t = \sum_{x=1}^n w_x z_{x_i} \quad (1)$$

де z_{x_i} - стандартизована кількісна оцінка x -ої компоненти показника рівня життя населення i -го регіону; x – коефіцієнт значущості x -ої компоненти показника рівня життя населення, який визначається за формулою.

Цей метод визначення рангу є одним із найбільш популярних завдяки своїй простоті у розрахунках. Однак результати оцінювання багато в чому залежать від обраної бази для порівняння. У цьому контексті стандартизовані оцінки компонентів формуються з урахуванням показників за попередні роки.

В Україні усвідомлення важливості застосування основних принципів і положень концепції людського розвитку для оцінки ефективності суспільного прогресу почало формуватися в 1992–1993 роках. Від 1995 року

стали регулярно публікуватися щорічні звіти про національний людський розвиток. Спочатку дослідження базувалися на методиці, розробленій ПРООН, але через обмеженість показників ця методика не могла повноцінно охарактеризувати стан людського розвитку в країні. Згодом вчені С.І. Пирожков та О.С. Власюк запропонували методику розрахунку регіонального індексу людського розвитку. У 1999 році, щоб адаптувати глобальні ідеї людського розвитку до українських реалій, фахівці Ради з вивчення продуктивних сил України НАНУ сформулювали концепцію та розробили методику оцінки людського розвитку регіонів країни.

Дослідження людського розвитку має безсумнівну важливість. Водночас, його масштабність і багатовимірність дозволяють отримати лише загальні оцінки окремих складових та загальної ситуації. Для детального аналізу причин і наслідків негативних явищ у сучасному українському суспільстві потрібні додаткові, більш спеціалізовані дослідження [47, с. 17].

Оцінка рівня життя населення країни базується блоками показників, які відповідають розробленій концепції, без переходу до одного узагальнюючого (інтегрального) показника.

Щоб провести оцінку рівня життя населення в цілому та окремих соціально-демографічних груп системи показників, які систематизовані за концепцією дослідження, дає змогу здійснити поглиблений аналіз рівня життя населення, визначити основні тенденції суспільного розвитку, впливу на нього загальної соціально-економічної ситуації в країні, а також спрогнозувати зміни окремих складових рівня життя [47].

На першому етапі розвитку оцінюються економічні передумови підвищення рівня життя населення за системою економічних індикаторів, які є вихідними для дослідження передумов підвищення рівня життя населення та прогнозування значення його показників на коротко- та середньострокову перспективу. Економічний стан в перехідний період безумовно впливає на рівень життя населення, тому дослідження тенденцій економічного розвитку держави має велике значення.

На другому етапі аналізуються показники та проводяться розрахунки матеріального становища (блок 1), оцінка умов проживання населення в цілому та окремих соціально-демографічних груп (блок 2), вивчення стану соціального середовища (блок 3) (рис.1.1).

Оцінка матеріальної забезпеченості населення (блок 1) здійснюється в трьох аспектах:

- аналіз поточних доходів населення та їх використання (за показниками доходів і витрат);
- дослідження показників споживання, що свідчать про ступінь реалізації попиту, з використанням наявних ресурсів (вихідним аспектом є витрати домогосподарств);
- аналіз накопичених ресурсів (рухоме та нерухоме майно).

Структура доходів виступає важливим елементом при оцінюванні матеріального становища. Розраховується питома вага таких складових елементів у структурі доходів населення, як заробітна плата, пенсії, доходи від власності, доходи від підприємницької діяльності, соціальні трансферти (у тому числі пільги та субсидії), доходи від реалізації продукції особистого підсобного господарства, доходи від продажу власного майна, натуральні доходи від особистого підсобного господарства, матеріальна допомога від батьків та інших осіб, інші доходи.

Трудові доходи включають:

- заробітну плату, у тому числі заробіток у натуральній формі, виплати, допомоги за основним місцем роботи (за мінусом прибуткового податку та інших обов'язкових відрахувань);
- виплати заборгованості із заробітної плати;
- доходи від підприємницької та індивідуальної діяльності;
- оплату праці на інших роботах, у тому числі виплати, допомоги, заробіток у натуральній формі (за мінусом прибуткового податку та інших обов'язкових відрахувань).

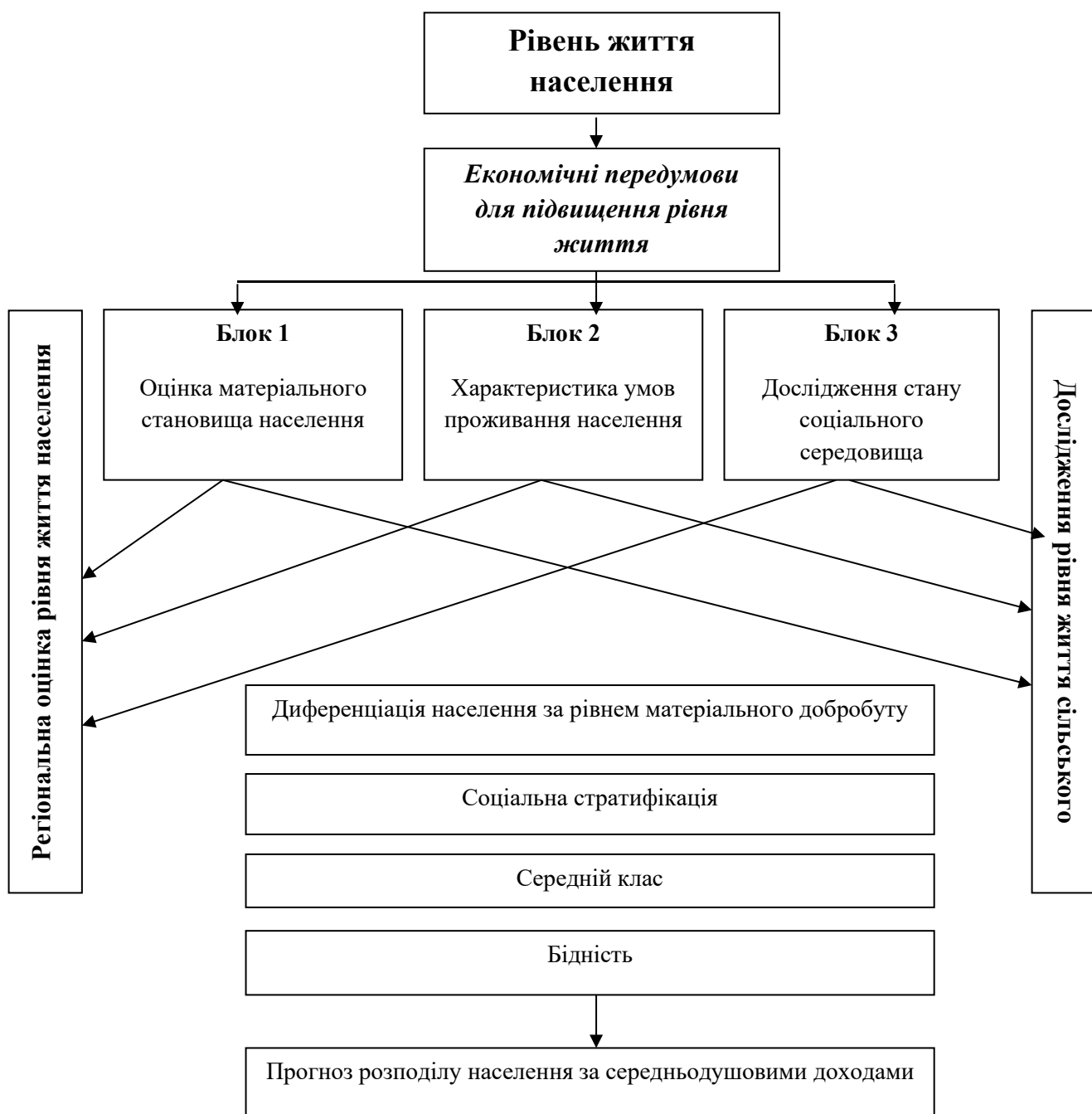

Рисунок 1.1 – Методична схема дослідження рівня життя населення [47, с. 29].

Оцінка купівельної спроможності є важливим елементом аналізу доходів населення, яка формується на основі зміни кількості продуктових наборів, які можна придбати за середньомісячну заробітну плату, середню пенсію, середню стипендію для утримання студентів. В Україні навіть найбагатші верстви населення виробляють більшу частину бюджету на продукти харчування. Тобто питома вага продуктового кошика має велике значення для кожного. Тому слід зауважити, що розрахунок проводити потрібно не для всіх домогосподарств, а виокремлювати найбільш стабільну та типову частину населення.

Для оцінки використання доходів аналізується структура витрат за певним призначенням. Це здійснюється у територіальному аспекті, з використанням вартісних детальних оцінок за видами та способами споживання, а також у розрізі соціально-демографічних груп.

Аналіз витрат домогосподарств здійснюється за основними групами [47, с. 29]:

- витрати на харчування;
- витрати на послуги;
- витрати на непродовольчі товари;
- витрати на заощадження та придбання нерухомості;
- інші витрати, які не увійшли до вищеперелічених груп.

За основними витратами домогосподарств аналізуються показники щодо споживання продуктів харчування, послугами та непродовольчими товарами. Вживання продуктів харчування та якість харчового раціону аналізуються за кількісними та якісними змінами у споживанні основних продуктів та за існуючим рівнем і структурою.

Одними з основних показників самооцінки є частка сімей, які не змогли забезпечити собі достатній рівень харчування та частка сімей, які відмовлялися собі у найнеобхіднішому, окрім харчування. Споживчі можливості населення також характеризують показники питомої ваги сімей,

у яких були випадки голодування серед дорослих та питома вага сімей, які не змогли включити до раціону м'ясні або рибні продукти.

Основними показниками споживання харчових продуктів є кількісні показники населення (скільки потрібно кг на місяць у розрахунку на одну особу) за різними групами продуктів харчування (хліба і хлібобулочних виробів, фруктів та овочів, картоплі, молока, яєць, м'яса, та м'ясопродуктів, риби і рибопродуктів). Для більш детального аналізу окремих показників споживання порівнюється структура реального та нормативного споживання основних продуктів харчування [61].

Оцінка майнових характеристик домогосподарств зумовлює визначення питомої ваги населення, яке має певні товари тривалого користування (в середньому по країні, в міських поселеннях, у сільській місцевості) і має базовий, розширений та інноваційний набір товарів тривалого користування; має у власності житло; володіє земельною часткою.

У разі оцінки накопичених ресурсів визначається частка населення, що володіє житлом (індивідуальним будинком або ж квартирою), та питома вага квартир і будинків, які перебувають у приватній власності. Крім того, аналізується розподіл домогосподарств за формами власності на житло (приватна, кооперативна, відомча, орендоване у фізичних осіб), в залежності від розміру населеного пункту (велике місто, мале село, село). Наявність у власності житлової площі розглядається як фактор зниження ризику потрапляння населення до категорії бідних та злиднів.

Фінансово-економічні показники. У цій групі наведені узагальнюючі показники економічної діяльності регіону (вартість основних засобів, валовий продукт, інвестиції в основний капітал та ін.), які характеризують процес виробництва товарів і послуг, що визначається як сукупність доданої вартості галузей економіки та чистих податків на продукти, а отже, є одними з основних порівняльних показників. Сукупність показників, що характеризують грошові доходи на душу населення з різних джерел, структура і вартість прожиткового мінімуму населення – це називається

рівнем доходів населення. Витрати домогосподарств включають показники витрат сім'ї на придбання продуктів харчування та алкогольних напоїв, придбання непродовольчих товарів, оплату послуг з ведення домогосподарства та вартості споживчого кошика. Це характеризується загальними сімейними витратами у грошовій формі та грошових витрат на душу населення. В умовах інфляції, доходи і витрати повинні розраховуватися в порівнянних цінах.

Рисунок 1.2 - Структура показників якості життя населення [61].

Медико-екологічні показники - це збереження і відтворення життя і здоров'я, відновлення людського роду та екології. Ця група показників про здоров'я населення (за демографічними показниками середньої тривалості життя, захворюваності, народжуваності, смертності), про витрати на охорону здоров'я та фізичну культуру. Екологічні показники свідчать про рівень

забруднення середовища, де проживає людина. Натуральне споживання продуктів і товарів відтворюється в продовольчих і непродовольчих товарах на душу населення. Натуральні показники, на відміну від споживчих витрат, дозволяють зіставити дані матеріальний добробут та відслідкувати дані про населення України та зарубіжних країн.

Показники матеріального добробуту показують науковий ступінь задоволення потреб населення в товарах, розвиток виробничих сил у галузях економіки, орієнтовані на виробництво споживчих товарів та рівень зайнятості. Ця група показників показує умови життя населення: забезпеченість житлом на душу населення, наявність товарів тривалого користування (холодильник, телевізор, автомобіль, пральна машина), рівень газифікації та телефонізації житла.

Показники духовного благополуччя є аспектами мети всебічного розвитку особистості громадян. Це соціальні фактори духовного благополуччя населення як: задоволення духовних потреб, що характерні рівнем освіти, наука, сімейний стан, соціальне життя суспільства, злочинність, довіра до влади. Дані показники визначаються статистикою та шляхом соціологічних опитувань населення [61].

Отже, ми розглянули, які є підходи та етапи рівня життя населення, які використовують показники щодо оцінки якості життєвого рівня, дослідили методологічні схеми, що застосовують в Україні для аналізу рівня життя та звернули увагу, що доходи населення мають значну роль для забезпечення нашого проживання. Тому, в наступному пункті проаналізуємо доходи населення з прожитковим мінімумом та порівняємо рівень життя України зі світовою практикою.

1.3 Світовий досвід підвищення життєвого рівня населення

У підрозділі 1.2 було проаналізовано методики оцінювання рівня життя, що застосовуються в Україні, та визначено основні показники для його

вимірювання. У наступному матеріалі ми детально розглянемо ці показники з урахуванням світового досвіду.

Рівень життя населення залежить не тільки від способу виробництва, яке характеризується рівнем розвитку матеріальної бази суспільства, сферами послуг і суспільної продуктивності праці та відносинами власності, а й від способу життя, яке є загальним проявом діяльності людини. Саме величинами власних потреб в різноманітних життєвих благах і можливістю їх задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів і послуг, і звичайно, реальних доходів населення [48]. Розглянемо детальніше матрицю індикаторів якості життя населення в Україні (див. Додаток А).

Починаючи з 1975 року, Eurofound [63] розробив програму заходів щодо моніторингу та аналізу рівня та якості життя в Європі. Дослідження включає відображення та аналіз ключових елементів для покращення умов життя людей, включаючи інформацію про їх сприйняття якості життя та суспільства. Результати дослідження спрямовані на те, щоб інформувати про створення політики для покращення рівня життя та сприяння соціальній єдності всупереч економічній нерівності та соціальній нерівності.

Через охорону здоров'я та економічну кризу, що виникла після пандемії COVID-19, вивчення рівня та якості життя набуло ще більшого значення. Eurofound досліджує вплив економічної кризи на умови життя європейців на різних етапах життя та роль, яку відіграють різні ініціативи, реалізовані для полегшення соціальних труднощів різних груп громадян. Європейське опитування якості життя (EQLS) описує рівень життя та соціальне становище європейських громадян. Дані EQLS про умови життя включають інформацію про: житло (тип оренди, невідповідність житла, включаючи енергетичну бідність, незахищеність житла), заборгованість за комунальні послуги, повідомлення про труднощі зведення кінців задоволення, матеріальні недоліки (позбавлення та економія), доступ до місцевих послуг, а також загальне задоволення стандартом життя [63].

Підхід Eurofound визнає, що «якість життя» є ширшим поняттям, ніж «рівень життя», і тому має широкий спектр показників, які дозволяють аналізувати різні умови життя у зв'язку із загальним добробутом окремих людей в суспільстві. У цьому ширшому розумінні EQLS надає інформацію про умови життя з точки зору балансу між роботою та особистим життям і гендерної рівності, якості життя людей з обмеженими можливостями та якості послуг догляду. Низка даних опитування може допомогти оцінити прогрес у реалізації ключових принципів соціальної складової та доповнити показники соціальної таблиці. Завдяки EQLS Eurofound може порівнювати тенденції з часом, що дозволяє зробити певні висновки щодо прогресу в напрямку більшої висхідної конвергенції в ЄС з точки зору рівня життя європейців та якості їхнього життя.

Світова практика і досвід доводить, що економічна ефективність будь-якого соціально-економічного процесу залежить від людського капіталу з урахуванням розширеного відтворення через його стратегічне значення полягає в забезпеченні конкурентоспроможності держави в цілому та окремої людини. У дослідженні регіонів України, оцінювання людського капіталу дасть змогу виявити основні проблеми та сформулювати перспективи для його розвитку, враховуючи потенціал кожної території, що допоможе посилити вплив цього виду капіталу на економічне зростання в країні [7].

Людський капітал виступає головним джерелом розвитку сучасних умовах інтелектуалізації суспільства. Людський капітал визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку. Здатність економіки створювати та ефективно використовувати людські ресурси все більшою мірою визначає економічну силу нації, її добробут.

Капітал людського розвитку стає головним чинником розвитку на всіх рівнях управління виробничими, фінансовими, соціальними та іншими процесами – від організацій до держави в цілому. Це стосується не тільки сфери матеріального виробництва, а й безпосередньо розрахунків у процесі

виробництва продукції, обігу товарів та послуг, а й відповідно всіх процесів суспільного життя. За розрахунками Програми розвитку ООН та Світового банку, людський капітал формує 70 % національного багатства розвинутих країн, проте в Україні в довоєнний період цей показник сягав лише 30 % [75]. Проте на сьогодні, людський капітал погіршився в умовах воєнного стану, бо Україна зазнала глибокої демографічної та міграційної кризи. Навіть за найоптимістичнішими прогнозами, протягом 10 років чисельність працездатного населення України зменшиться на 5,5 %, унаслідок чого економіка просто не зможе зростати швидше, ніж на 2,5 % на рік. Окрім того, експерти Інституту демографії та проблем якості життя НАН України відзначають гострий дефіцит кваліфікованої робочої сили на ринку праці, що, зокрема, пов'язано з війною.

Станом на 13 березня 2024 року, Індекс людського розвитку (ІЛР) України становить 0,734, що відносить її до країн із високим рівнем людського розвитку [73].

У глобальному рейтингу з 193 країн і територій Україна посідає 100 місце. Проте, в Україні спостерігається значне погіршення рівня людського розвитку, адже ІЛР знизився до найнижчого показника з 2004 року. Такі дані наведені у новому Звіті про людський розвиток «Вихід із глухого кута: Переосмислення співпраці в умовах поляризованого світу», представленою сьогодні Програмою розвитку ООН (UNDP).

ІЛР визначає середні досягнення за трьома ключовими аспектами людського розвитку: тривалість і якість життя, доступ до освіти та гідний рівень життя. У період з 1990 по 2022 рік показник ІЛР України зріс з 0,731 до 0,734, тобто лише на 0,4%. Актуальні показники Індексу людського розвитку (ІЛР) в Україні значною мірою відображають негативні наслідки пандемії COVID-19, оскільки доступ до найновіших даних досі обмежений

Індекс гендерної нерівності (ІГН) України становить 0,188, що забезпечило їй 48 місце серед 166 країн. Цей індекс оцінює нерівність між жінками та чоловіками за трьома ключовими аспектами: репродуктивне

здоров'я, розширення прав і можливостей та участь у ринку праці. Індекс людського розвитку для жінок в Україні дорівнює 0,741, тоді як для чоловіків — 0,726. Це дає індекс гендерного розвитку (ІГР) 1,021, який показує співвідношення досягнень жінок і чоловіків у таких сферах, як здоров'я, освіта та рівень життя. Оцінка Валового національного доходу (ВНД) на особу в Україні демонструє значний спад — на 32,1% з 1990 до 2022 року [73].

Лідери країн, які мають високі показники щодо рівня і якості життя населення за рівнями досягнутого місця [70]:

- Люксембург - має високі показники безпеки, купівельної спроможності та якості охорони здоров'я;
- Нідерланди - високий рівень життя та сильна економіка;
- Данія - відзначається чудовою соціальною підтримкою та безпекою;
- Оман - високий рівень безпеки та купівельної спроможності;
- Швейцарія - відома своєю стабільністю та чудовою системою охорони здоров'я;
- Фінляндія - сильний соціальний захист та якість життя;
- Ісландія - соціальна підтримка та стабільна економіка;
- Австрія - поєднання здоров'я, безпеки та економічної стабільності;
- Норвегія - високий рівень життя та соціального захисту;
- Швеція - стабільна економіка та високий рівень життя.

Стан екології також є важливим чинником для рівня життя та відіграє дуже значну роль в управлінні суб'єктом господарювання, а також країни в цілому. Екологічні показники свідчать про рівень забруднення навколишнього середовища, перевищення допустимих нормативів, середу проживання людини [29]. Натуральне споживання продуктів і товарів відображається у кількості продуктів харчування і непродовольчих товарів на душу населення. Натуральні показники дозволяють, на відміну від

споживчих витрат, дати зіставні дані по населенню України і зарубіжних країн, а також відображають матеріальний добробут. В останній час є зростання інформаційних потреб нації та всього суспільства, особливо в знанні про навколишнє середовище та вплив факторів на нього. Під час військових дій використовується зброя різних видів, включаючи вибухові речовини, ракети та снаряди. Це призводить до значного забруднення повітря, води та землі. Вибухи та пожежі випускають шкідливі речовини, які негативно впливають на якість довкілля та здоров'я людей.

Станом на 20 березня 2022 року, за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України загальна сума збитків Україні від російських військ становить 438,3 млн. доларів США або 12,7 млрд. грн. Кожного дня від військових дій сума збитків значно зростає. Забруднення ґрунтів та водного простору, руйнування екосистем, зростання кількості шкідників у лісах, зменшення біорізноманіття та ще багато екологічних проблем, з якими буде стикатися Україна вже після закінченн війни [29].

Тому, майбутня значна екологічна проблема в Україні матиме не лише локальний, а й регіональний характер, оскільки забруднення підземних вод, водних та морських екосистем можливими хімічними, токсичними чи радіаційними відходами матиме транскордонний вплив навіть і на деякі країни Європи, тут і постає глобальна проблема, з якими повинна боротись не тільки Україна, а й інші країни повинні мати вплив.

З вищесказаної інформації можна сказати, що показники рівня життя населення є важливими інструментами для аналізу соціально-економічного стану суспільства. Наведені насупні аспекти, які допомагають зрозуміти:

- Економічний добробут: Вимірюють загальний рівень доходів, зайнятості та споживчих можливостей населення.
- Соціальне забезпечення: Дають змогу оцінити, наскільки ефективно держава забезпечує своїм громадянам освіту, медичні послуги та соціальний захист.

- Якість життя: Оцінюють комфорт, безпеку та загальне благополуччя людей, враховуючи умови життя, доступ до ресурсів та послуг.
- Урбанізація та розвиток: Вимірювання показників, таких як рівень міграції та розвиток інфраструктури, можуть вказувати на тенденції розвитку міст та сіл.
- Порівняльний аналіз: Дозволяють проводити порівняння між країнами чи регіонами, що допомагає виявити кращі практики та сфери для поліпшення. Основна мета аналізу показників рівня життя – виявити проблеми та можливості для покращення умов життя населення, а також розробити ефективні політики для забезпечення сталого розвитку.

Отже, світовий досвід формування життєвого рівня населення під час війни свідчить про те, що ключовими факторами стабілізації соціально-економічної ситуації є ефективна державна політика, міжнародна підтримка та мобілізація внутрішніх ресурсів. У періоди воєнних конфліктів уряди зазвичай зосереджуються на забезпеченні базових потреб населення, збереженні життєво важливих інфраструктур і впровадженні програм соціального захисту для вразливих верств. Водночас важливу роль відіграє міжнародна допомога, яка сприяє відновленню економіки та соціальної сфери. Вихід із кризи залежить від швидкості адаптації економіки до нових реалій, ефективності розподілу ресурсів і підтримки єдності суспільства.

РОЗДІЛ 2

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Дослідження основних індикаторів рівня життя та їх проблеми

Бідність населення стає соціальною проблемою тоді, коли набуває застійної форми та виходить з-під державного контролю. Таке явище, як бідність, виникає за такими економічними причинами: низький рівень заробітної плати та пенсійного забезпечення, зростанням безробіття, заборгованістю по виплатах оплати праці. Рівень бідності населення має бути регульованим і контрольованим явищем. [1, с. 201-204] На сьогодні, зарплата є одним з основних засобів проживання людини та є ключовим фактором покращення фінансового забезпечення громадян, що і виступає, як один із факторів впливу на рівень життя та рівень бідності населення. На рис. 2.1 представлено співвідношення рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні.

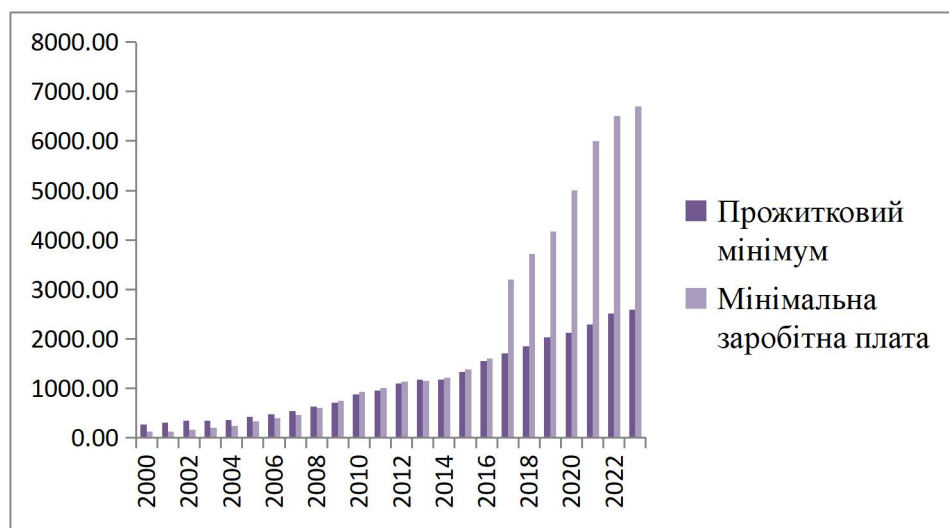

Рисунок 2.1 – Динаміка прожиткового мінімуму та заробітної плати в Україні за 2000-2022 рр., грн. [12]

Як бачимо, з 2000 по 2008 роки прожитковий мінімум був більший за мінімальну заробітну плату, це свідчить про те, що зайняте населення проживало бідно з нестачами фінансів на свої базові потреби. Проте, з 2008 року мінімальна заробітна плата вже була зрівняна з прожитковим мінімумом, а у 2017 році мінімальну заробітну плату підняли до 3200 грн., а прожитковий мінімум – 1700 грн.

Тому, Верховна Рада України на сьогодні почала стрімко збільшувати мінімальну заробітну плату задля достатніх умов проживання в Україні.

З 01 січня 2024 року згідно Закону України від 09.11.2023 № 3460-IX «Про Державний бюджет України на 2024 рік» (далі – Закон №3460).

Законом №3460 встановлено, що мінімальна заробітна плата матиме таку ставку:

- з 01 січня 2024 року – 7100 грн.
- з 01 квітня 2024 року - 8000 грн.

У погодинному розмірі: з 1 січня- 42,6 грн, з 1 квітня - 48 грн.

Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць з 01 січня 2024 року матиме грошові виплати:

Загальний показник – 2920 грн.

Діти до 6 років – 2563 грн.

Діти від 6 до 18 років – 3196 грн

Працевдатні особи – 3028 грн.

Особи, які втратили працевдатність - 2361 грн. Протягом 2024 року розмір прожиткового мінімуму залишиться без змін [45].

Ще не менш важливим фактором для проживання є пенсія. За державним соціальним страхуванням пенсія – це грошова щомісячна виплата з бюджету Пенсійного фонду України, що призначається громадянам, які мають стаж визначеної тривалості в розмірі, порівняному з колишнім заробітком [36].

За даними Пенсійного фонду України [36] станом на 1 жовтня 2023 року середній розмір пенсійних виплат становить 5350,33 грн, а у

працюючих пенсіонерів – 5614,59 грн. На 1 жовтня 2023 року загальна кількість пенсіонерів в Україні – 10,5 млн осіб, з яких 2,7 млн ще продовжують працювати (див. ДОД. Б). Виплати, що перевищують суму 3000 грн отримують 29,87% від загальної кількості пенсіонерів. Виплати від 3000 до 4000 грн отримують 21,25%. Пенсійні виплати від 4000 до 5000 грн отримують 14,97%, від 5000 до 10000 грн складає 23,21% пенсіонерів. Пенсії, розмір яких становить понад 10000 грн в Україні отримують 10,7% загальної кількості пенсіонерів [36].

Згідно з Законом України «Про зайнятість населення», зайнятість - це незаборонена законодавством діяльність осіб, яка пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання заробітної плати або доходу у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів з однієї сім'ї, що працюють в суб'єктів господарювання або ж самі здійснюють господарську діяльність, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [41]. На рис. наведена діаграма усього зайнятого населення України за 2012-2021 рр. Найбільшим показником зайнятості було у 2013 році, що становило 19314,2 осіб, а найменшим у 2021 році – 15610 ос. Із 2013 року вже був помірний спад зайнятого населення, що вплинуло на економічну кризу в країні.

Рисунок 2.2 – Усього зайняте населення України за 2012-2021 рр.

В умовах воєнного стану з 2022 року здійснився великий спад робочої сили, бо більшість людей виїхало за кордон, звільнилися або ж закривалися і самі роботодавці. Тому, Україні потрібно створювати більше нових місць, щоб залучати населення до праці та підвищувати економіку країни.

Доволі вагомою загрозою для макроекономічної стабільності та національної безпеки держави є проблема внутрішнього переміщення населення, що призводить до зростання рівня безробіття. Встановлено, що з другого кварталу 2014 року спостерігалось в Україні збільшення рівня безробіття та непропорційне зменшення приросту ВВП (рис.1.3).

Ще дуже важливим показником не тільки для населення, а й самої держави виступає саме валовий внутрішній продукт (ВВП). Валовий внутрішній продукт - це макроекономічний показник, який показує ринкову вартість усіх кінцевих товарів та послуг, що виробляються за рік у всіх галузях економіки на території держави для споживання, накопичення та експорту, незалежно від національної приналежності використаних факторів виробництва [32].

Валовий внутрішній продукт часто аналізується з рівнем безробіття. Тож рівень безробіття - це кількісний показник, який показує відношення кількості безробітних до загальної чисельності економічно активного працездатного населення країни, що вимірюється у відсотковому значенні [12].

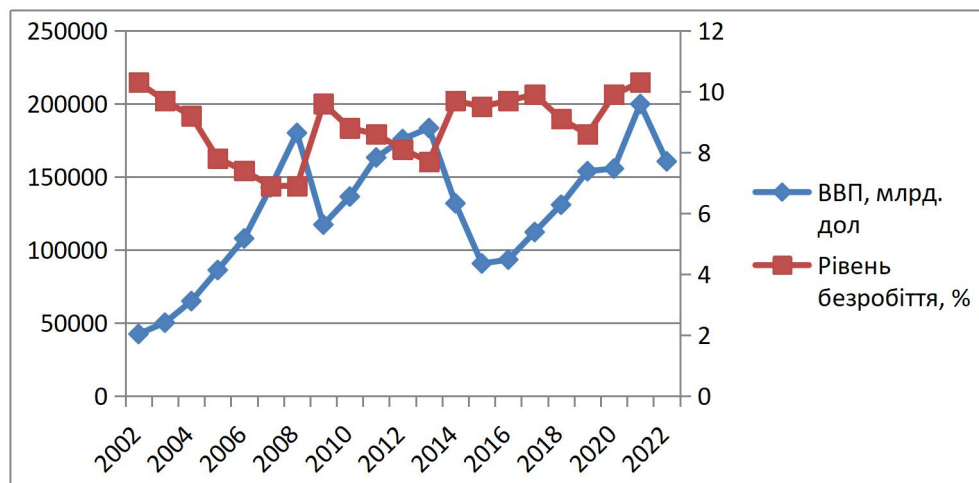

Рисунок 2.3 – Графік динаміки обсягу ВВП та безробіття в Україні за 2002-2022 рр. [12]

З 2002 року валовий внутрішній продукт був найнижчим за весь період, що становить 42393 млрд. дол. і через такі низькі показники ВВП, рівень безробіття був високим – 10,3%. Потім показник ВВП став збільшуватись поступово, а рівень безробіття став відповідно зменшуватись. Після 2014 року ВВП різко впав через військові дії у Донецькій і Луганській областях, через що і рівень безробіття збільшувався. Через повномасштабну війну в 2022 році показник валового внутрішнього продукту знов спадає. На початок 2023 року, за оцінками Мінекономіки рівень безробіття становив 30%, 2,7 млн. українців виїхали через війну та в пошуку роботи [12].

Отже, Законодавство України має надавати пільги для громадян, вести керівництво з іншими країнами, які готові будуть фінансувати українські, проєкти підвищувати оплату праці, і відповідно, надати більше нових робочих місць, можливо такі механізми збільшать ВВП нашої країни та зменшать рівень безробіття.

Інфляція знизилася з 26,6% на кінець 2022 року до лише 4,3% у лютому 2024 року, причому обмежувальна монетарна політика та сприятливе постачання продовольства сприяли цьому зниженню. У жовтні 2023 року Національний банк України (НБУ) перейшов від прив'язаного до дещо більш гнучкого режиму обмінного курсу, що призвело до помірної девальвації валюти. Банки залишаються прибутковими та стабільними, але ризики переважають. Після профіциту в 2022 році поточний рахунок України перетворився на дефіцит у 9,6 мільярда доларів у 2023 році. Це було зумовлено збільшенням дефіциту торгівлі та заміною надходжень грантів на позики. На 1 березня 2024 року резерви були збільшені завдяки зовнішній допомозі та становили 37,1 мільярда доларів США. Зростання потреб у видатках на оборону зумовило необхідність значного перегляду бюджету на 2023 рік і збільшення бюджетного дефіциту, який, за оцінками, сягнув 27% ВВП без урахування грантів. Україна задовольняла свої потреби у

фінансуванні за рахунок внутрішніх банківських запозичень та зовнішньої допомоги, але не вдавалася до монетизації у 2023 році.

Економічні перспективи України залежать від часу та кількості надходжень зовнішньої допомоги та передбачуваної тривалості вторгнення росії. Відповідно до індикативного сценарію, який передбачає, що активні бойові дії триватимуть протягом 2024 року, очікується, що цього року ВВП незначно зросте на 3,2% [75]. Починаючи з 2025 року, економічне зростання України прискориться до 6,5% за базового припущення, оскільки зростання експорту відновиться, а інвестиції у реконструкцію підтримають попит. Прогнозується, що зростання приватного споживання залишиться помірним через скорочувальну монетарну політику, необхідну для панування післявоєнної інфляції. Очікується, що інфляція підвищиться у 2024 році, оскільки одноразові фактори зменшаться, але, за прогнозами, вона знизиться з 2025 року.

Очікується, що поточний рахунок збільшиться до 7,8% дефіциту ВВП у 2024 році та залишиться високим за базовим припущенням, оскільки скорочення грантів переважає поступове зменшення дефіциту торгівлі з 2025 року. Бюджетний дефіцит (без урахування грантів) прогнозується на рівні 20,4% ВВП у 2024 році перед поступовим зниженням до 6,5% до 2026 року, і, за прогнозами, фінансуватиметься за рахунок зовнішньої допомоги, із збільшенням внеску з внутрішніх джерел з часом.

Прогнозується, що державний та гарантований державою борг стабілізується на рівні близько 98% ВВП у середньостроковій перспективі. Цей сценарій піддається значним ризикам зниження через вразливість економічної траєкторії України до нестачі зовнішнього фінансування та можливого продовження активних бойових дій після 2024 року. Якщо ризики погіршення матеріалізуються, може виникнути необхідність у більш суворому макроекономічному коригуванні.

Згідно Закону України «Про основи національної безпеки України» серед основних напрямів державної політики є подолання кризових

демографічних процесів, збереження та зміцнення демографічного стану країни. Демографічний стан є також одним із найважливіших чинників розвитку країни. Населення є демоекономічною категорією, тобто економічні та демографічні процеси є взаємозалежними, а всі явища, пов'язані з нею, становлять великий вплив на економічне становище країни. Населення країни – це певна основа, завдяки якій здійснюється суспільне відтворення – це носій і споживач економічних відносин та джерело ресурсів для праці. Величина національного доходу і розвиток трудового потенціалу залежить від зміни демографічних показників населення [10].

Негативні тенденції спостерігаються майже у всіх складових демографічного процесу – народжуваність, смертність, міграція, шлюбність тощо. На жаль вони ведуть до втрати самовідтворення суспільства у досягнутій кількості та якості. Основними характерними рисами для відтворення населення, які стоять в інтересах держави та суспільства є такі: прогресивна статеві-вікова група, збереження кількісних та розвиток якісних характеристик населення, оптимальні зовнішні і внутрішні міграційні процеси, збільшення тривалості активного життя, соціальна відповідальність за життя і здоров'я людей та зміцнення родинних зв'язків. Створення умов реалізації та захист цих інтересів складає сутність демографічної безпеки суспільства та держави.

Україна провела лише один офіційний перепис населення у 2001 році, тому згідно даних, отриманих за той час, в Україні проживало 48,5 млн. осіб. У 2013 році ще планувалося зробити перепис населення, але його переносили з роками, і згодом, в умовах повномасштабної війни провести точний перепис неможливо. За оцінками аналітичного центру «Український інститут майбутнього» на початок травня 2023 року, кількість постійного населення становила 29 млн. осіб, із них – третина працює [10].

12 мільйонів – економічно-активне населення:

9,1-9,5 млн. – працевлаштовані;

2,5-2,9 млн. – безробітні.

17 млн осіб є економічно неактивними:

8 млн – пенсіонери;

4,8 млн – діти віком до 15 років.

Детальніше пропонується розглянути чисельність міського та сільського населення України за 2000-2022 рр.

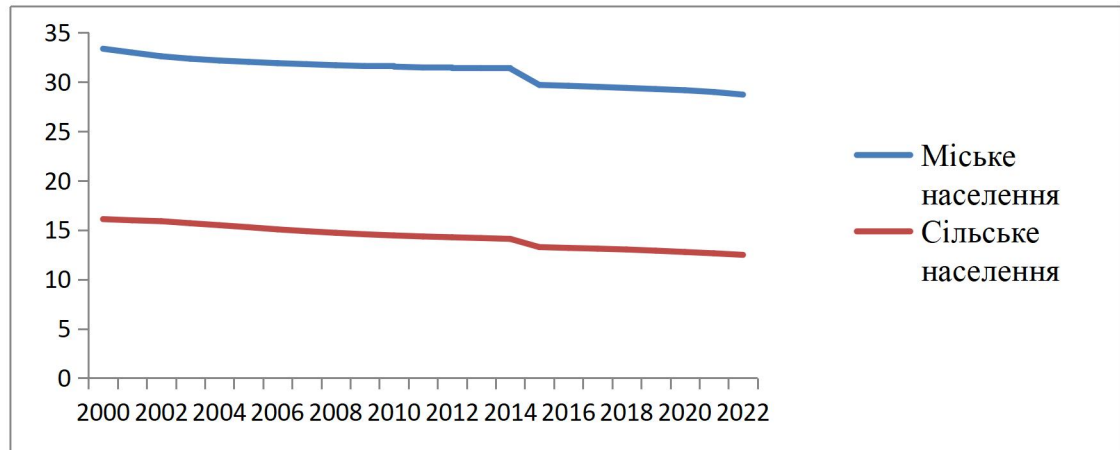

Рисунок 2.4 - Чисельність міського та сільського населення України 2000-2022 рр. [12]

Аналіз даних чисельності населення вказує на те, що тем приросту населення в період 2000-2022 рр. негативний та поступово спадає. Міське населення зменшує свою чисельність населення через привабливість умов проживання та рівнем розвитку інших країн, що спричиняє до трудової міграції. Сільське населення у свою чергу має достатньо нижчі показники, ніж міське населення, це обумовлено тим, що у сільській місцевості низький рівень життя, недостатність робочої сили або самої ж роботи, переїзд людей, а особливо молоді, до міст, низький рівень народжуваності та зростання смертності. Такі тенденції скорочення міського і сільського населення потребують кращих умов для проживання, збалансування робочих місць із робочою силою, надання матеріальних допомог у вигляді довгострокових кредитів, а також збільшення соціальної допомоги при народженні дитини.

Внаслідок повномасштабного вторгнення, наша держава має великі економічні втрати та політичну кризу, що зумовлює наявність нових

викликів, які потребують ефективного вирішення. Демографічні процеси, викликані війною, досить негативно впливають на економіку країни. Високий рівень міграції населення призводить до повної деіндустріалізації східних регіонів та втрату потенціалу аграрного сектору, дисбалансу на ринку праці та зміни економіки.

У воєнний час з України виїхало від 5 до 8 мільйонів осіб. Це переважно молодь працездатного віку, жінки з вищою освітою, третина біженців з України - діти. І чим довше триватиме війна, тим менша ймовірність повернення цих родин до України.

За даними Мінсоцполітики, через війну скоротилася середня тривалість життя. Відповідно, у 2020 році середня тривалість життя чоловіків становила 66,4 року, у 2023 році – 57,3 року. Жінки у 2020 році прожили в середньому 76,2 року, у 2023 році – 70,9 року. Окрім цього, 6 мільйонів, переважно жінок і дітей, зараз перебувають у вимушеній еміграції. А народжуваність протягом 2021 року було втрачено на 45% [31].

За результатами Укрінформ, опитування молоді віком 14-34 роки проводилось на підконтрольній території України, яких складало 2064 респонденти. 82% молодих людей засвідчили втрати через війну - найчастішими проблемами постали відключення електроенергії - 46%, зниження доходу - 36%, погіршення психічного здоров'я - 29%. Найчастіше респонденти скаржились на зниження або втрату доходу - 36% погіршення психічного здоров'я - 29%, розрив стосунків із друзями або членами сім'ї - 18%, розлука з сім'єю - 18%, переміщення в інші населені пункти - 16%, смерті друзів або членів сім'ї - 14%, мобілізація в ЗСУ - 9%, пошкодження житла - 6%, отримання травм, пов'язаних з воєнними діями - 6% [54].

Також молодь відзначила і такі проблеми, як переміщення за кордон - 6%, втрата майна - 5%, втрата житла - 5%, окупація населеного пункту - 4%, припинення здобуття освіти або неможливість її почати - 3%, відкладання запланованої операції або візиту до лікаря - 2%, користування базовими

соціальними послугами - 2%, мародерство російських військових - 2%, тортури та знущання з боку російських військових - 1%.

На мою думку, держава має підвищувати економіку вже зараз, бо чимала кількість населення вже виїхала за кордон не тільки через небезпечну ситуацію, а й через привабливіші умови за кордоном, в планах проживання, забезпечення, розвитку та можливостей. Для подолання економічної кризи в період війни, наша держава має підтримувати малий та середній бізнес, надаючи їм податкові пільги та програми фінансування, це прискорить економічне відновлення та збереже робочі місця; надавати програми соціального забезпечення для вразливих верств населення; залучати більше міжнародної допомоги для отримання фінансової і гуманітарної допомоги кожному українцю, який проживає в Україні, стабільно раз на рік. Тому, якщо держава візьме такі виклики і сприятиме відновленню кращого становища України та підтримуватиме громадян, то ми вже станемо на крок до перемоги та відновлення.

2.2 Упровадження державної політики щодо підвищення рівня життя населення

В умовах глобальних викликів, таких як економічна нестабільність, соціальна нерівність і демографічні зміни, держава має відігравати провідну роль у створенні умов для покращення життєвих стандартів. Упровадження ефективної державної політики у цій сфері потребує комплексного підходу, який поєднує соціальні, економічні та правові інструменти. Важливе значення мають як стратегічне планування, так і оперативні рішення, спрямовані на адаптацію швидкоплинних умов. У цьому контексті дослідження механізмів реалізації такої політики, оцінка ефективності та аналіз сучасних викликів стають актуальними завданнями для науки, практики та управління. У попередньому розділі 2.1 ми описали проблеми та плани для їх подолання і виокремили, що держава має найбільший вплив на

життя і становища кожного громадяна, тож розглянемо, які стратегії розвитку ми вже маємо та плануємо втілити.

Стратегія сталого розвитку України, що затверджена Верховною Радою України, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби; така модель спрямована на досягнення оптимального балансу розвитку між трьома складовими - соціальною, економічною та екологічною.

Стратегічне планування сталого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо переходу до сталого розвитку.

Такий розвиток передбачає:

- побудову мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями;
- високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я;
- подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- повну зайнятість населення;
- децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів;
- підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь;
- трансформацію економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»;
- забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства;
- збереження національних культурних цінностей і традицій [39].

Насамперед сталий розвиток орієнтований на людину та підвищення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі, здоровому, екологічно чистому, різноманітному та природному середовищі. Високий інтелектуал рівня людського потенціалу повинен забезпечити конкурентоспроможність країни в майбутньому.

Реалізація Стратегії спрямована на подолання бідності через накопичення людського та соціального капіталу, ефективну зайнятість населення, високу вартість робочої сили, , розвиток підприємницької діяльності населення, підвищення соціальних стандартів і гарантій та надання необхідної соціальної підтримки незахищеним верствам населення.

Інноваційне спрямування розвитку є визначальним у цій Стратегії, на основі стимулювання інноваційної діяльності, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулювання до збалансованого економічного зростання на основі залучення інвестицій у відновлювані джерела енергії в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології, активного використання знань і досягнень науки, оновлення виробничих фондів, створення сприятливого інвестиційного середовища, формування високих технологій.

Економічне зростання буде пов'язане не лише з експлуатацією природних ресурсів, а з широким використанням моделей «зеленої» економіки. Накопичені раніше відходи будуть поступово перероблятися та утилізуватися, що призведе до зменшення масштабів та ліквідації значної кількості звалищ. Під час експорту відбудеться перехід від сировини та первинного продукту переробки на користь продуктів з високим ступенем доданої вартості.

Завдяки заходам з енергозбереження та розвитку енергоефективних практик суттєво знижується валова внутрішня енергоємність продукту. Частка екологічно чистої енергії виробництва буде неухильно зростати, витісняючи першу для всіх традиційних вуглецевих технологій. Це дає змогу значно скоротити викиди парникових газів та інші забруднюючі речовини в

атмосфері та сприятиме боротьбі зі зміною клімату. Все це буде сприяти покращенню якості навколишнього середовища та здоров'я населення.

Необхідним для реалізації Стратегії є дотримання принципів демократії, верховенства права, належного управління на всіх рівнях, створення ефективних, результативних, інклюзивних та підзвітних інституцій. Лише інституційні реформи в державному управлінні здатні привести до системних змін. Стратегія спрямована на те, щоб Україна виконувала міжнародні зобов'язання та створювала реальні передумови для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі, зокрема виконання «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» [28].

Для налагодження демографічних процесів в Україні, Міністерство соціальної політики розробило стратегію демографічного розвитку України до 2040 року, де впроваджуються конкретні завдання та цілі для зміни ситуації в Україні:

- *забезпечення міграційного приросту населення.* Це означає повернення біженців, які залишили Україну внаслідок повномасштабної війни, і тих мігрантів, які виїхали з країни до її початку.
- *забезпечення сімей та збільшення народжуваності.* Йдеться про можливість поєднання батьківства з кар'єрою, надання комплексної підтримки, яка включатиме як фінансові інструменти, так і різні форми соціального супроводу сімей з дітьми.
- *адаптація суспільства до демографічної старості населення та створення умов для активної старості.* Це створення належних умов для того, щоб люди похилого віку могли працювати та вести активний спосіб життя.
- *створення оптимального поділу населення по території України.* Це стосується і внутрішньо переміщених осіб, сприяння їхньому поверненню до рідних міст і сіл або інтеграції в місцеві громади, де вони проживають зараз.
- *зниження передчасної смертності.* Завдання полягає у популяризації навичок самозберігаючої поведінки, таких як правильне

харчування, регулярні медичні огляди, реагування на сигнали повітряної тривоги.

Розглядається також питання *якості медичного обслуговування*, що передбачає адаптацію мережі закладів охорони здоров'я до конкретних потреб населення. Крім того, соціально-медична сфера має пристосуватися до значного зростання кількості людей з інвалідністю. Цей наслідок війни вже гостро відчувається [10].

Міжнародні організації, такі як Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), працюють на тим, як допомогти Україні у відновленні пошкоджених екосистем та очищенні забруднених територій. Український уряд також вживає певні заходи для покращення захисту довкілля, збільшує фінансування екологічних ініціатив та ухвалює нові закони [29].

Зелене відновлення відкриває можливість для диверсифікації економіки України шляхом переходу до стійких, сучасних та інноваційних галузей промисловості та сільського господарства, транспорту з низьким рівнем викидів, відновлюваних джерел енергії та чистих, енергоефективних технологій і будівель. Віддаючи пріоритет відновлюваним джерелам енергії та енергоефективності, Україна може зменшити свою залежність від природного газу, підвищити енергетичну безпеку та стійкість енергетичних систем, створити потенціал для експорту зеленої енергії та зменшити вразливість до геополітичного тиску. Це також сприятиме приєднанню України до Зеленої угоди ЄС, ключової основи майбутнього членства України в ЄС.

Тому, «зелене» відновлення також приєднає Україну до глобальних зусиль у боротьбі зі зміною клімату, а також до виконання зобов'язань країни в рамках інших глобальних екологічних угод. Він може підвищити свою власну стійкість до ризиків, пов'язаних із кліматом, за допомогою інфраструктури, що адаптується до клімату, включно з природними рішеннями та іншими розробками.

Нижче запропоновані дії щодо зеленого відновлення України, що стане форумом для українських та міжнародних партнерів, щоб:

- Визначити значення зеленого відновлення для України також з огляду на статус України як кандидата на вступ до ЄС;
- Підтримувати заходи щодо встановлення пріоритетів і прискорення реформування політики та законодавства, практик та інституцій, а також для мобілізації відданості та залученості всього уряду до екологізації післявоєнного відновлення і реконструкції України;
- Підтримати розробку змін до фінансової конституції та фінансових інструментів, які можуть сприяти реалізації Стратегії зеленого відновлення;
- Підтримувати координацію та мобілізацію додаткового досвіду і фінансування для сприяння науково обґрунтованому, системному та скоординованому зеленому відродженню для переходу України чистий та стійкий клімат розвитку;
- Визначити виклики та можливості для посилення ефективності й результативності міжнародної підтримки в тісній співпраці з уже існуючими форматами підтримки [73].

Отже, війна в Україні має негативний вплив на здоров'я та навколишнє середовище не тільки в Україні, а й поза її межами. Тому, дуже важливо, щоб міжнародна спільнота продовжувала допомагати Україні задля забезпечення сталого майбутнього для країни та її народу.

Згідно інформації Міністерства освіти і науки, у 2027 році старша школа може стати «профільною». Ця реформа передбачає, що учні, після завершення 9 класу, зможуть обрати одне з двох напрямів – професійне чи академічне.

Професійне спрямування передбачає вступ у професійний коледж чи заклад фахової передвищої освіти (ЗФПО), де студенти зможуть опанувати професію та обирати предмети, що пов'язані з нею. А після закінчення

навчання, студенти зможуть обрати подальший шлях — або вийти на ринок праці, або продовжити навчання у ЗВО.

Академічне спрямування дасть змогу навчатися в ліцеях за обраним профілем, наприклад, STEM чи мовно-літературним. Учні зможуть самостійно обирати предмети для поглибленого вивчення, а також предмети, не пов'язані з профілем. Наприклад, учень біохімічного профілю зможе обирати курси, пов'язані з літературою, мистецтвом і мовами [30].

У МОН анонсують масштабну реформу дошкільної освіти, де кожній дитині будуть надаватись можливості здобувати якісну сучасну дошкільну освіту з урахуванням її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів та здібностей. Також обов'язковим має стати доступність садочків та достатня кількість місць до зарахування дітей, тому при будівництві має бути враховано демографічний чинник та передбачені дитячі садки з достатньою кількістю місць. Також у кожному садочку має бути психологічний супровід, сучасні підходи в організації харчування, медичного обслуговування, цифровізацію управлінських процесів та підтримку роботи вихователів. Важливим питанням в освіті стане інклюзія: у дитячому садочку освітній простір має стати повністю інклюзивним, тому у бюджеті-2024 передбачено майже 305 мільйонів гривень для проведення додаткових корекційних занять для понад 48 тисяч дітей з особливими освітніми потребами.

За ініціативою Олени Зеленської, Першої леді України, у 2021 році була прийнята Національна стратегія зі створенням безбар'єрного простору в Україні, за якою було визначено шість основних напрямів [34]:

- Економічна безбар'єрність – забезпечення умов та можливостей для працевлаштування, заняття підприємництвом молоді, жінок, літніх людей, людей з інвалідністю тощо.
- Цифрова безбар'єрність – забезпечення доступу до інформації, комунікації, публічних та інших послуг онлайн для всіх суспільних груп, включаючи літніх людей, людей з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості тощо.

- Фізична безбар'єрність – створення середовища, в якому транспорт і послуги, громадські споруди та публічні місця, є фізично доступними для всіх суспільних груп.
- Освітня безбар'єрність — вільний доступ до освіти та створення рівних можливостей, включаючи освіту протягом життя.
- Суспільна та громадянська безбар'єрність, яка передбачає забезпечення рівних можливостей участі всіх людей та суспільних груп у житті громад та держави.
- Інформаційна безбар'єрність – умови, за яких люди, незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей, мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, що враховують їх потреби та можливості [34].

Таблиця 2.1

Список національних програм у плані відновлення України

№	Національні програми	Витрати на реалізацію програми, млрд.дол.
1	Зміцнення інституційної спроможності	0,1
2	Діджиталізація державних програм	0,1
3	Зміцнення безпеки та оборони	50
4	Подальша інтеграція до ЄС	1
5	Відновлення природного середовища	20
6	Енергетична незалежність та курс на «зелену економіку»	130
7	Поліпшення клімату бізнес-середовища	5
8	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75
9	Макрофінансова стабільність	60-80
10	Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50
11	Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120-160
12	Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів	150-250
13	Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35

14	Розвиток системи освіти	5
15	Модернізація системи охорони здоров'я	5
16	Розвиток систем культури та спорту	20
17	Забезпечення ефективної соціальної політики	7

Джерело: складено на основі [39].

На нашу думку, Україна має значний потенціал для економічного відновлення та розвитку, особливо за умови правильного планування та використання своїх сильних сторін. Перетворення викликів на можливості може стати ключовим фактором у стратегії національного відновлення. Наша держава має підвищувати продуктивність праці, вирішувати проблеми з нестачею робочої сили, посилювати експортний потенціал через малий та середній бізнес, модернізувати виробничий процес. Ці заходи можуть сприяти не лише стабілізації економіки, а й довгостроковому економічному зростанню. Крім того, це дозволить Україні закріпити свої позиції як важливого гравця у світовому економічному просторі, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити стійке соціально-економічне майбутнє.

2.3 Вплив глобалізації та сучасних економічних та соціальних викликів на рівень життя населення

Глобалізація, як складний процес, все більше пов'язує взаємозалежність країн світу, істотно впливає на всі сфери життя, зокрема на розвиток людини. Розуміння такої взаємозалежності стає більш важливим завданням через далекосяжні наслідки для добробуту людей і суспільства в цілому. З наукової точки зору, дослідження впливу глобалізації на розвиток людства, дає можливість зрозуміти його більш складні механізми, що лежать в основі соціально-економічних змін у сучасному світі; глобалізація має як позитивний, так і негативний вплив на людський розвиток [20].

Науковці дотримуються єдиного підходу до визначення сутності поняття «глобалізація», що дозволяє зробити певні висновки визначення цього поняття:

- складний, багатогранний процес, який має безліч проявів;
- процес, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на окремих людей і їхні спільноти в усіх частинах світу;
- тривалий процес інтеграції національних економік світу з метою розв'язання глобальних проблем людства;
- сукупність викликів і проблем сьогодення;
- складне явище взаємозалежності економік, що виникає у зв'язку з обміном товарів і послуг та потоками капіталів.

Тому, досить важко визначити єдине визначення поняття «глобалізація», яке б охопило всі сторони цього складного явища, що має планетарні масштаби.

Глобалізація є складним і багатогранним процесом, який має великий вплив на різні показники людського розвитку: тривалість життя, дохід, та рівень доходів, освіта тощо, через призму різних аспектів глобалізації, таких як інвестиції, технологічний процес, торгівля та міграція.

У табл. 2.2 зазначено основні економічні чинники глобалізації, які впливають на розвиток людського потенціалу, що прискорюють або сповільнюють його.

Таблиця 2.2

Вплив економічних чинників на людський розвиток

Чинники глобалізації	Вплив на людський розвиток
Соціальні та культурні	Соціальні та культурні чинники формування людського розвитку: доступ до цінностей національних культур та їх взаємозбагачення; уніфікація культурного і духовного
Нерівність доходів і скорочення бідності	Збільшення розриву між заможними та незаможними. Нерівність доходів і бідність, яка має вирішальне значення для забезпечення того, щоб блага глобалізації

	дійшли до кожного
Освіта і розвиток навичок	Адаптованість системи освіти глобалізованого світу. Підвищення рівня міжкультурного спілкування. Ініціативність щодо підвищення рівня кваліфікації та динамічний розвиток
Технологічні досягнення	Доступ до інформаційних і комунікаційних технологій . Цифровізація. Подолання цифрового розриву та забезпечення рівного доступу до технологій , що сприятиме розширенню можливостей людей і залученню інновацій

продовж. табл. 2.2

Соціальна стабільність	Зменшення рівня безробіття сприяє соціальної стабільності і знижує ризик соціальних конфліктів у суспільстві
Глобальна торгівля та економічне зростання	Міжнародна торгівля та її вплив на економічне зростання істотно залежать від процесу глобалізації : торгівля підвищує доходи і створює можливості для розвитку

Джерело: складено на основі [20].

Вплив глобалізації Україна відчула вже з перших років незалежності як в сфері економіки, так і в сфері суспільства стала відкритою для світу. Нові явища принесли країні нові можливості та перспективи. Розширювався доступ до культурних, інтелектуальних і технологічних досягнень світу громади, але війна в Україні призвела до ряду серйозних економічних втрат та руйнації інфраструктури, відповідно це впливає на показники людського розвитку. Сьогодні Україна відстає від розвинених країн за показником «відсоток на освіту у ВВП»; у розвинених країнах витрати на освіту складають понад 9% ВВП: у Франції вони дорівнюють 7,1%, в Японії – 6,3%, США – 6,1%. В Україні на відповідні цілі було витрачено лише 4,1%. Зазначені тенденції свідчать що задля сприятливого економічного розвитку та для виконання конституційних норм безкоштовними в Україні можуть бути 20-25% освіти і 15-20% медицини.

Забезпечити рівний доступ до технологій і подолати цифровий розрив можна шляхом розширення можливостей людей і стимулювання інновацій. Покращення якості життя населення, збільшення різноманітності економіки, підвищення конкурентоспроможності держави на міжнародному рівні можна досягти шляхом інтеграції національних інноваційних систем у глобальні системи. Розвиток і досконала система відтворення інновацій є важливими складовими посткризової політики розвинених країн світу. Цифрові технології сприяють збільшенню потенціалу для підприємництва та інновацій; використання технологій для створення нових рішень і

можливостей для бізнесу може сприяти людському розвитку та економічному зростанню.

Глобалізація змінила наш підхід до освіти, що підкреслила потребу в знаннях, передачі через кордон. У міру того, як інформація стає доступнішою, системи освіти повинні адаптуватися, щоб люди набували навичок, необхідних для орієнтування в глобалізованому світі. Здібності до адаптації та навички міжкультурного спілкування мають першочергове значення в глобалізованій робочій силі. Оскільки галузі стають все більш взаємопов'язаними, здатність співпрацювати з людьми різних верств суспільства стає все більш цінним активом. Ініціативи щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів необхідні для задоволення потреб світової економіки, що постійно розвивається [9].

Глобалізація істотно визначає міжнародну торгівлю та вплив на економічне зростання. У всьому світі соціальній стабільності загрожує нерівність доходів. Для забезпечення блага глобалізації у розв'язанні проблем нерівності доходів і бідності є критичною важливим. У культурній сфері глобалізація відображає два протилежні процеси. З одного боку, це більше допомагає мати широкий доступ до цінностей національних культур, що веде до взаємозбагачення. А з другого боку, глобалізація сприяє об'єднанню культурного та духовного різноманіття світу. Люди можуть отримати ще більше відчуття приналежності до різноманітного світу та краще розуміти один одного через культуру обміну, які можуть збагатити суспільство. Сприяння соціальній інтеграції та розширення можливостей

В Україні доросле населення вважають себе виключними відповідальними за свій добробут -72% , лише 30,3% населення вважають, що за їх добробут має відповідати держава, а частка тих, хто вважає себе відповідальним за власний добробут, у 2,3 рази більша, ніж серед інших категорій населення. Ідентифікація середнього класу одночасно із середнім рівнем доходів, високим соціальним статусом та вищою освітою дає досить низький показник – 9,8% населення України.

Характер процесів глобалізації в Україні з точки зору впливу на економіку зростання країни є досить неоднозначним і дискусійним. З одного боку, ці процеси стимулюють та розвивають сучасні технології інноваційними характеристиками. З іншого боку, вони також посилюють конкуренцію на міжнародному ринку і створюють перспективи для внутрішнього зростання економіки та зайнятості українського населення. Важливим для України залишається розвиток національної глобалізаційної політики, спрямованої на подолання сучасних викликів і посилення ролі України в міжнародній сфері. Також важливо зосередитися на захисті національних інтересів у глобальному вимірі, то це, безсумнівно, вплине на загальноекономічну реалізацію глобалізації в Україні та її позицію у світі.

На характер економічного розвитку України впливають ключові глобальні процеси. Серед них можна виокремити наступні:

- зростання попиту на фінансування;
- перехід на ресурсозберігаючі та екологічно чисті методи виробництва;
- монетизація, що є основною причиною світової фінансової кризи: вона змінює пріоритети розвитку. Це процес вливання великих обсягів фінансових ресурсів в економіку, переважно через випуск боргових інструментів і деривативів;
- розвиток багатопольової системи економічного домінування та поява нових центрів впливу – Китаю та Індії. За прогнозами дослідників, до 2050 року Китай значно випередить США за економічними показниками. Він вироблятиме понад 30,6 трильйона доларів США за економічними показниками;
- концентрація виробничого потенціалу в країнах, що розвиваються;
- зменшення впливу міжнародних організацій. За прогнозами експертів роль ЄС буде поступово слабшати. На зміну йому прийдуть країни G7 (група семи): США, Японія, Німеччина, Британія, Франція, Італія, Канада

та G20 (група 20), форум міжнародних зустрічей міністрів та голів центральних банків, які представляють 20 найбільших економік світу.

Внутрішня ситуація в Україні та світова фінансова криза загальмували цей процес до модернізації нашої країни, посилили надмірну залежність від зовнішніх ринків, поглибили технологічну відсталість, тому Україна не має відповідних ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності своєї економіки.

Важливо окреслити небезпеки та загрози, що виникають у зв'язку з низкою обставин. Серед основних слід виділити такі:

- швидкий процес міжнародного співробітництва, пов'язаний з глобалізацією; виставляє на перший план ризик нових шахрайських схем, які поширюються серед учасників міжнародного бізнесу та пристосовуються до національного середовища.
- процес глобалізації супроводжується недотриманням принципів економічної справедливості. Тобто в умовах глобалізації має чіткий поділ, що поділяє економіку на ефективну та неефективну. У цьому сенсі існує об'єктивна небезпека нерівномірного розподілу ресурсів між учасниками міжнародного бізнесу, тобто між суб'єктами господарювання та державами.

Нижче наведені загрози економіці держави від глобалізаційних процесів (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Загрози економіці держави з боку глобалізаційних процесів

Загрози	Напрями впливу
Загрози нерівномірності розподілів ресурсів	Загрози добробуту громадян
Масове безробіття в державі	
Регіоналізація міжнародного господарства	Недотримання принципів економічної справедливості
Неправильний розподіл переваг від глобалізаційних процесів	

продовж. табл. 2.3

Збільшення залежності	
Активізація тероризму у світі	Збільшення якісних і кількісних ознак злочинності
Збільшення злочинності	
Загрози появи та дії шахрайських схем у світі	
Зменшення розвитку індустрії окремих країн	Занепад індустрії держав
Деіндустралізація економіки	

Джерело: складено на основі [9].

Аналізуючи загрози економіці держави з точки зору глобалізаційних процесів, слід враховувати показники. Це можна використовувати для кількісного визначення величини конкретної загрози (табл. 2.4). Такі показники можуть глибше розкрити реальну стан загроз на певній території та стати основою для розробки майбутніх заходів щодо усунення або зменшення негативних наслідків небезпек.

Таблиця 2.4

Показники оцінки загроз економіці держави відповідно до
глобалізаційних процесів

Загрози	Показники оцінки
Нерівномірний розподіл переваг від глобалізаційних процесів	Розраховується як відношення вигод від участі в процесі глобалізації до грошових витрат від участі у цьому процесі
Збільшення залежності	Використання показника незалежності, що розраховується відношенням обсягу експорту до обсягів імпорту
Зменшення рівня розвитку індустрії окремих держав	Використання показника ВВП країни

продовж. табл. 2.4

Загрози нерівномірності розподілу ресурсів	Використання показника ресурсозабезпеченості кожної держави
Загрози впровадження шахрайських схем	Використання показника, що визначає рівень тінізації економіки серед світових фінансових операцій
Збільшення злочинності у світі	Використання офіційних статистичних даних для розрахунку показників злочинності кожної країни
Значне безробіття	Використання коефіцієнта безробіття
Деіндустріалізація економічних процесів	Використання показника ВВП країни
Регіоналізація міжнародного господарства	Введення в обіг показників регіоналізації країни
Активізація тероризму у світі	Використання показника індексу тероризму країни

Джерело: складено на основі [16].

Аналізуючи вищесказане, потрібно скористатися перспективами процесів глобалізації, до яких відносяться:

- глобалізація послаблює багато обмежень, виключно щодо руху робочої сили та капітал через національні кордони;
- передові технології значно знижують витрати на транспортування, телекомунікації та обробки і посилює глобальну інтеграцію внутрішніх ринків;
- вартість дослідження промислових технологій швидко зростатимуть, оскільки глобалізація впливає на промисловість, особливо на високотехнологічні та наукомісткі галузі, і кожна держава має певні можливості сприймати та засвоювати новий досвід інших цивілізацій;
- країни, що розвиваються, інтегровані у світовий виробничий процес завдяки діяльності транснаціональних корпорацій;

- глобалізація надає можливості для мобілізації великих обсягів капіталу, створює сприятливі умови для інвесторів, робить доступним ширшого спектру фінансових продуктів, кількість яких збільшується;
- збільшується доступ до інформації, сучасних науково-технічних розробок;
- підвищиться рівень життя, а соціальні показники покращаться в певних частинах світу;
- будуть створені нові робочі місця у виробничій та невиробничій сферах сектору інформаційних технологій.

Глобалізація суттєво впливає на різні аспекти розвитку людського потенціалу, сприяючи економічному зростанню, підвищенню рівня доходів, покращенню освіти та розширенню доступу до медичних послуг. Однак, для того щоб максимально використати її переваги та зменшити негативні наслідки, необхідно впроваджувати відповідні політичні та економічні реформи. Водночас глобалізація може поглиблювати нерівність і викликати соціальні проблеми, особливо в країнах з обмеженими ресурсами та низьким рівнем розвитку. Тому важливо забезпечити справедливі умови торгівлі, впроваджувати соціальні програми, гарантувати якісну освіту та доступну медичну допомогу для всіх верств населення. Крім того, необхідно створювати ефективні механізми міжнародної співпраці та обміну знаннями, що сприятиме взаємовигідному розвитку та зміцненню глобального партнерства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1 Програми соціальної допомоги та перспективи відновлення в Україні

З початком воєнного стану в Україні особливо гостро постало питання виплати пенсій та соціальної допомоги, яку громадяни отримували раніше, а також забезпечення фінансової підтримки для тих, хто постраждав від бойових дій, через нові програми грошової допомоги. У відповідь на ці виклики Кабінет Міністрів України адаптував механізм надання соціальних виплат по всій країні, зокрема на тимчасово окупованих територіях та в регіонах, де тривають активні бойові дії.

Система надання соціальних послуг в Україні регулюється переважно Законом України «Про соціальні послуги» [46], який визначає основи функціонування цієї сфери. Крім того, її діяльність регламентується низкою інших законодавчих актів, що охоплюють питання соціального захисту та особливості надання соціальних послуг різним категоріям населення, а також додатковими правовими нормами.

Фактори, що можуть призвести до складних життєвих обставин [5].

- безробіття;
- малозабезпеченість особи;
- похилий вік;
- інвалідність;
- шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;
- втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі;

- часткова або повна втрата рухової активності або пам'яті;
- бездомність;
- невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування;
- потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- домашнє насильство;
- насильство за ознакою статі;
- жорстоке поводження з дитиною;
- ухилення батьками або особами, які їх замінюють, виконання своїх обов'язків із виховання дитини;
- психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин;
- поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків.

Згідно Закону України «Про соціальні послуги» діє для громадян України, а також іноземців та осіб, що без громадянства, які на законних підставах проживають або перебувають на території України, у тому числі особи, до яких застосовується дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту» та/або перебувають у складних життєвих ситуаціях і відносяться до груп вразливого населення (5 стаття із Закону України «Про соціальні послуги») [46].

Соціальні послуги можуть надавати:

- заклади або установи для надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування);
- недержавні підприємства, організації, громадські об'єднання, установи, благодійні, релігійні організації, фізичні особи - підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності (13 стаття Закону України «Про соціальні послуги»);

- інші заклади/установи щодо соціального обслуговування, також відносяться спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від насильства за ознакою статі та домашнього насильства.

Через збройні конфліктні дії в Україні, українці об'єднались більше між собою, що спричинило збільшення кількості добровольців, такими стимулами стали патріотизм та громадянська свідомість. Війна викликала в українців шанобливе патріотичне ставлення до нашої держави, бажання допомогти своїй країні. Більшість населення відчують моральний і матеріальний обов'язок підтримати військових і постраждалих. Наступною причиною стало загострення гуманітарної кризи, внаслідок якої тисячі людей опинилися у складних життєвих ситуаціях [49].

Також для українців постав стимул до мобілізації, захищати свою країну та людей. Тому, саме волонтерство є одним із проявів активної громадської позиції та громадським спілкуванням, де постають виклики такі як, соціальний захист населення. Усі виклики призводять до збільшення потреб соціального захисту військових, ветеранів, загиблих. Тож волонтери, намагаються надати усім потерпілим та постраждалим додаткову соціальну підтримку.

Під час війни, волонтерство в Україні виконує багато функцій, що спрямовуються на підтримку військових, вразливих груп населення та постраждалих від агресорського руху росії (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Функції волонтерства в Україні під час війни

Функція	Характеристика
Соціальна допомога	Допомога в отриманні соціальної підтримки, зокрема доступ до житла, освіти, працевлаштування та інших соціальних послуг. Вони допомагають у вирішенні соціальних проблем та забезпечують необхідну інформаційну підтримку.

продовж. табл. 3.1

Гуманітарна допомога	Збір та розподіл гуманітарної допомоги (продукти харчування, одяг, засоби гігієни та інші необхідні речі) до постраждалих районів та зони бойових дій.
Медична допомога	Надання медичної допомоги на передовій, в лікарнях та медичних закладах. Вони допомагають у лікуванні поранених воїнів, надають першу медичну допомогу та організовують медичні заходи.
Підтримка учасників війни	Допомога учасникам війни у підготовці до повернення до цивільного життя після перебування на передовій. Вони організовують проекти професійного навчання, підтримують у пошуку роботи та створюють умови для адаптації у мирному житті.
Психологічна підтримка	Надання психологічної підтримки воїнам та постраждалим особам, які пережили емоційні травми під час війни.
Логістична підтримка	Транспортування матеріальних цінностей, координацію постачання та розподілу допомоги, організацію тимчасових житлових умов та інші питання, пов'язані з ефективним функціонуванням волонтерських проектів.
Інформаційна підтримка	Поширення інформації про ситуацію на передовій, потреби воїнів та постраждалих, актуальні новини та події. Волонтери виконують роль інформаційних посередників між військовими, громадськістю та засобами масової інформації, щоб забезпечити широке розповсюдження актуальної інформації та підвищити громадську свідомість про події війни.

Джерело: складено на основі [49].

Під час війни в Україні багато соціальних організацій та міжнародних фондів надають різноманітну допомогу для підтримки населення. Розглянемо детальніше, які організації діють в Україні.

Український Червоний Хрест є найпотужнішою гуманітарною організацією в Україні, яка вже понад сто років надає комплексну гуманітарну допомогу та підтримку найвразливішим верствам населення. Організація здійснює свою діяльність по всій країні, маючи 24 обласних та майже 200 районних структур, в яких понад 8000 волонтерів щоденно забезпечують допомогу населенню [52].

Серед основних напрямів їх діяльності:

- Постачання гуманітарної допомоги у вигляді продуктів харчування, питної води, гігієнічних наборів та інших необхідних речей для задоволення базових потреб людей.
- Підтримка держави у реагуванні на надзвичайні ситуації, включаючи евакуацію людей та транспортування осіб з обмеженими можливостями з небезпечних зон, а також реалізацію проєктів для подолання наслідків кризових ситуацій.
- Загони швидкого реагування виїжджають на місця руйнувань житла разом з ДСНС України, надаючи першу медичну і психологічну допомогу постраждалим, а також беручи участь у пошуково-рятувальних операціях та забезпечуючи водою і перекусами.
- Надають психосоціальну підтримку тим, хто її потребує, і впроваджують проєкти фізичної та психологічної реабілітації.
- Відновлюють інфраструктуру, що постраждала від війни, та будують модульні містечка для людей, які втратили житло.
- Підтримують громади, забезпечуючи автономними джерелами електроенергії та котельнями для критичної інфраструктури, медичних закладів і місць проживання внутрішньо переміщених осіб.
- Навчають людей основам надання першої допомоги та пропонують комплексну гуманітарну підтримку внутрішньо переміщеним особам, а також грошову та ваучерну допомогу найбільш вразливим верствам населення.

- Реалізують програми відновлення пошкоджених домогосподарств, інформують про мінну небезпеку, поширюють знання про захворювання і здоровий спосіб життя, а також забезпечують догляд за самотніми людьми.

- Проводять первинну медичну допомогу у віддалених населених пунктах та підвищують обізнаність щодо міжнародного гуманітарного права, допомагаючи всім, хто найбільше потребує підтримки [52].

Благодійний фонд СпівДія, який координує зусилля волонтерів, бізнесу, міжнародних організацій і держави, орієнтуючись на сприяння самозарадності українців та позитивним змінам у країні. Фонд об'єднує потреби країни з можливостями отримання допомоги.

Також є грошова допомога від держави внутрішньо-переміщеним особам. Підтримку можуть отримати особи, які були змушені залишити свої домівки і переїхали до більш безпечних громад в Україні, та мають статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) з відповідною довідкою. Щомісячна допомога складає 2000 гривень для кожного дорослого, а для дітей та осіб з інвалідністю — 3000 гривень. Кошти відправляються на картку «Підтримка», і їх можна використовувати без обмежень: для закупівлі товарів і послуг, зняття готівки або на підтримку ЗСУ [15].

Одноразова державна допомога під назвою «Зимова «Підтримка» в розмірі 1 тисяча гривень буде надана українцям, які знаходяться на території України, в тому числі дітям. Громадяни матимуть можливість використати отримані кошти для оплати комунальних послуг, медичних препаратів, donations для ЗСУ, а також на квитки Укрзалізниці та інші послуги. Цю програму ініціював Президент України Володимир Зеленський з метою надання соціальної підтримки громадянам у важкий зимовий період. Допомога в рамках програми «Зимова «Підтримка» є одноразовою і доступною для всіх українців, які перебувають в Україні. Програма буде діяти з грудня 2024 по лютий 2025 року [27].

Психологічна допомога є вкрай необхідною для кожної людини, особливо для людей, які перебувають в Україні в період війни. Тому, служба турботи про психічне здоров'я БФ «Право на захист» надає безоплатну психологічну допомогу для ВПО та постраждалим від воєнних дій в Україні. Психологи благодійного фонду «Право на захист» працюють як онлайн, так і в очному форматі: вони пропонують індивідуальні кризові консультації та організовують підтримуючі групи; зміцнюють можливості соціальних та адміністративних служб в громадах; надають психологічну підтримку мешканцям шелтерів і місць компактного проживання для внутрішньо переміщених осіб та людей, постраждалих від війни тощо [3].

3.2 Роль міжнародних організацій задля підтримки України

Про відбудову інфраструктури в Україні та її економіки ще почали вести розмову у квітні 2022 року на законодавчому рівні. Президентом України, Володимиром Зеленським, було підписано наказ про утворення Національної ради з відновлення України від наслідків війни [42]. Основними завданнями цього наказу є: розробка плану заходів післявоєнного відновлення та розвитку економіки та інфраструктури нашої країни; підготовка стратегічних планів, нормативно-правових актів, проектів, що допоможе у відновленні України після війни; розроблення пропозицій пріоритетних реформ.

Станом 2 травня 2022 року, консультативно-дорадчим органом був розроблений план відбудови України в післявоєнний період, який мав такі принципи: отримання статусу кандидата до ЄС та повноправного там членства; повний доступ до ринків ЄС і G7; налагодження логістики у західному напрямку; побудова економіки за принципами лібералізації та дерегуляції; розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу; енергетичне самозабезпечення, що буде досягнуто зі збільшенням власного видобутку газу та розвиток атомної енергетики; перехід від експорту

сировини до переробки на ті галузі, які мають найбільшу експортну виручку; локалізація не менше 60%; модернізація клімату [72].

Міжнародні організації відіграють критично важливу роль у підтримці України під час війни, забезпечуючи необхідні ресурси, військову допомогу, політичну підтримку, гуманітарну та фінансову допомогу. Тож, розглянемо, які організації допомагає Україні та які функції вони виконують.

Норвезька рада у справах біженців є міжнародною гуманітарною незалежною неурядовою організацією, заснованою в 1946 році, яка працює більш ніж в 30 країнах світу. NRC розпочала свою гуманітарну діяльність в Україні у листопаді 2014 року і продовжує реалізовувати програми в таких напрямках, як: інформування, консультування та правова допомога щодо актуальних питань; забезпечення житлом та надання непродуктової допомоги; забезпечення водою, гігієною та санітарією; підтримка життєзабезпечення та продовольча безпека. Організація NRC ініціювала проєкт багатоцільової грошової допомоги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ця грошова допомога буде спрямована на задоволення основних потреб протягом трьох місяців. Реєстрація для отримання допомоги відкрита для всіх внутрішньо переміщених осіб, незалежно від їх поточного місця перебування, включаючи тих, хто проживає в районах, що постраждали від бойових дій. Однак грошову допомогу отримують лише найвразливіші категорії серед зареєстрованих, які можуть претендувати на неї. Сума допомоги складає 2200 грн. на кожну особу.

Всесвітня продовольча програма (ВПП) є гуманітарною організацією ООН, що надає продовольчу допомогу українцям у вигляді грошових переказів, ваучерів (сертифікатів) або продуктів харчування. ВПП має мандат підтримувати населення, що стикається з браком продовольства, по всьому світу. Організація працює в Україні за запрошенням уряду. Фінансування допомоги ВПП здійснюється за рахунок державних та приватних донорів, таких як окремі особи і компанії. Наразі продовольча та грошова допомога, надана ВПП Україні, фінансується такими країнами, як США (через Бюро

USAID з питань гуманітарної допомоги), Канада, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Європейська Комісія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ісландія, Японія, Федеративні Штати Мікронезії, Норвегія, Польща, Республіка Корея, Словаччина, Словенія, Швеція, Швейцарія, Східний Тімор, Об'єднані Арабські Емірати, Великобританія та інші. Що стосується видів грошової допомоги, які реалізує ВПП в Україні, організація пропонує декілька програм грошової підтримки, кожна з яких має специфічні критерії вразливості, права (тривалість допомоги, розмір переказу) та географічний охоплення. У 2023-2024 роках ВПП продовжує реагувати на термінові потреби в Україні, надаючи допомогу окремим особам, домогосподарствам, громадам та сприяючи відновленню країни. Організація також продовжує переглядати критерії для надання грошової допомоги з огляду на актуальні потреби. Великі домогосподарства можуть отримати до 5 переказів грошової допомоги, при цьому тільки окремі члени домогосподарства можуть бути визнані такими, що мають право на участь в інших програмах короткострокової допомоги. Кожне зареєстроване домогосподарство буде проінформоване про своє право на отримання підтримки. ВПП збирає інформацію про бенефіціарів з різноманітних джерел і може проводити онлайн-реєстрацію безпосередньо або через партнерів. Для реєстрації онлайн організація може використовувати QR-коди або поширювати унікальні посилання [50].

Карітас України є частиною однієї з найзначніших міжнародних мереж благодійних організацій в світі та Європі. Назва "Карітас" об'єднує в собі поняття любові, милосердя, співчуття та благодійності [51]. Протягом більше ніж 30 років мільйони українців, які потребують допомоги, отримали матеріальну, соціальну, психологічну та юридичну підтримку завдяки нашій діяльності. Основні напрями роботи Карітасу України охоплюють:

- допомогу дітям, молоді та родинам у кризових ситуаціях;
- охорону здоров'я;
- підтримку осіб з особливими потребами;

- соціальні питання, пов'язані з міграцією;
- допомогу в надзвичайних ситуаціях;
- розробку громади Місія Карітасу України полягає в розвитку традицій благодійності та реалізації соціальної роботи на основі християнських морально-етичних цінностей [51].

Основною метою організації є створення та реалізація національних програм соціальної допомоги для найбільш нужденного населення України, незалежно від етнічної приналежності чи релігійних переконань.

Сьогодні Карітас України має:

- Допомогу, що надається всім верствам населення незалежно від їх віросповідання, етнічного походження, статі чи віку на основі християнських принципів
 - Мільйони людей, яких вдалося підтримати через матеріальну, соціальну, психологічну та юридичну допомогу
 - Комплексний підхід до вирішення соціальних проблем, що враховує їх взаємозв'язок та потенційні наслідки
 - Високий рівень кваліфікації працівників завдяки постійному професійному розвитку через різноманітні тренінги, семінари та стажування
 - Наукові дослідження в соціальному секторі, охоплюючи проблеми медицини, міграції, безробіття, безпритульності, сирітства, молодіжного життя на вулиці та інтеграції осіб з інвалідністю
 - Ефективну соціальну та матеріальну допомогу, а також активну освітню діяльність
 - Тривале партнерство з українськими і міжнародними благодійними фондами, громадськими організаціями та державними структурами
 - Постійний обмін досвідом з міжнародною мережею Карітас, що налічує понад 115 років історії та об'єднує 165 національних організацій у 200 країнах світу, з мільйонами працівників та волонтерів [51].

З початку повномасштабного вторгнення росіян Україна зазнала значних втрат людей, руйнування соціальної, критичної та виробничої інфраструктури. Тому, потрібно вже сьогодні будувати плани та заходи щодо відбудовування і модернізування нашої держави. Загалом, є багато різних планів відбудов України, які ми розберемо детальніше.

Попри триваючу війну, Україна залишається привабливим ринком для іноземних інвесторів. За інформацією Міністерства економіки, станом на грудень 2022 року уряд отримав понад 500 заявок щодо запланованих інвестицій в країну. Більше всього запитів надійшло від стратегічних та портфельних інвесторів із таких країн, як США, Велика Британія, Німеччина, Бельгія, Данія та Корея. За умови складних економічних умов, завдяки чоловічій боротьбі українського народу за незалежність та активну міжнародну діяльність, Україна створює позитивний імідж та сприятливе середовище для залучення іноземного капіталу. До основних чинників, які сприяють цьому, належать [36]:

- Україна веде активну зовнішню політику, яка включає: запровадження безвізового режиму з більшістю країн світу у 2017 році; укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та отримання статусу кандидата на членство в ЄС; поступову інтеграцію до НАТО; реалізацію тактики малих союзів, таких як Люблінський трикутник (Україна – Польща – Литва), Асоційоване тріо (Україна – Грузія – Молдова) та «Квадрига» (співпраця між Україною і Туреччиною на рівні міністрів закордонних справ і оборони). Особливе значення має створення антипутінської коаліції «Рамштайн», яка розпочала свою діяльність у квітні 2022 року на американській авіабазі в Німеччині. У рамках цієї коаліції був розроблений механізм надання військової допомоги Україні та заснована контактна група з питань оборони. Ще одним важливим кроком стало створення «Кримської платформи», метою якої є об'єднання міжнародних партнерів для повернення Криму Україні дипломатичним шляхом. Також

було скасовано мита і квоти на український експорт, що сприяє зміцненню економічних зв'язків із світом.

- Засудження повномасштабного вторгнення Росії в Україну більшістю країн світу, їхніми лідерами та міжнародною спільнотою.
- Запровадження численних пакетів санкцій проти країни-агресора, а також розірвання економічних угод із Росією з боку країн Європейського Союзу та США.
- Широка підтримка з боку країн G7 та Європейського Союзу.
- Високий авторитет Президента України на міжнародній арені, що підтверджується визнанням його "людиною року" та однією з найвпливовіших особистостей 2022 року за версіями таких видань, як «*Time*», «*Profil*» та «*Financial Times*» [36].
- Активне впровадження сучасних платформ і використання інноваційних підходів для залучення іноземних інвестицій. Зокрема, Президент України Володимир Зеленський представив на Нью-Йоркській біржі платформу для демонстрації можливостей для іноземних інвесторів, яка містить понад 500 інвестиційних проєктів і пропозицій у 10 ключових секторах економіки з високим інвестиційним потенціалом [71]:
 - Оборонно-промисловий комплекс з інвестиційним потенціалом у \$43 млрд.
 - Металургія та металообробка з потенціалом у \$26 млрд. Україна має добре розвинену чорну металургію, зокрема виробництво сталі, чавуну та прокату.
 - Енергетика з інвестиційним потенціалом у \$177 млрд. Країна володіє значними можливостями для розвитку "зеленої" енергетики та виробництва "зеленого" водню.
 - Природні ресурси з потенціалом у \$5,6 млрд. Україна є одним із найресурсонасиченіших регіонів світу з багатими покладами мінералів.
 - Агропромисловий комплекс, основою якого є сільське господарство, має інвестиційний потенціал у \$34 млрд.

- Логістика та інфраструктура з потенціалом у \$123 млрд. Вигідне транзитне положення України сприяє розвитку цієї сфери.
- Промислове виробництво з інвестиційним потенціалом у \$16 млрд. Основні сектори включають електроенергетику, чорну металургію, машинобудування, хімічну та харчову промисловості.
- Деревообробка та меблеве виробництво з потенціалом у \$5 млрд. Україна має всі передумови, щоб стати основним центром меблевого виробництва в Європі.
- Фармацевтика з інвестиційним потенціалом у \$19 млрд. Ця галузь демонструє високі стандарти якості та є однією з провідних для інвестицій.
- Інноваційні технології з інвестиційним потенціалом у \$11 млрд. Україна стала першою країною, яка впровадила цифрові рішення для більшості офіційних і державних документів. ІТ-сектор в Україні нараховує близько 240 тисяч фахівців і залишився одним із найстабільніших в умовах війни, зберігши 95% обсягів контрактів [4]. Цей сектор є важливою складовою масштабної кампанії Advantage Ukraine, розробленої компанією WPP. Важливим досягненням стало підписання угоди з Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA) щодо страхування інвестицій в умовах війни [71].
- Залучення українських логістичних шляхів України до Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T). Україна займає стратегічно важливе географічне положення, що робить її ключовим транзитним коридором для міжнародної торгівлі. Розвинута інфраструктура, яка включає мережі залізниць, автомобільних доріг, порти, аеропорти та річкові шляхи, забезпечує можливість використання всіх видів транспорту.

Країна знаходиться на перетині шляхів між Європою, Азією та Близьким Сходом, що відкриває доступ до Нового шовкового шляху та виходів до моря. Сучасні тенденції в транспортно-логістичному секторі дають Україні можливість стати лідером у Європі, обійшовши навіть Польщу.

Україна приваблива для бізнесу завдяки конкурентним витратам і спрощеним юридичним процедурам. Закон про підтримку значних іноземних інвестицій сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату. Крім того, держава гарантує безпеку інвестицій, що створює додаткові умови для економічного зростання навіть в умовах повномасштабної війни та атак на енергосистему [71].

Таким чином, міжнародні організації відіграють надзвичайно важливу роль у підтримці України в умовах війни, економічних викликів та гуманітарної кризи. Їхній внесок охоплює широкий спектр сфер – від військової допомоги до гуманітарних програм, спрямованих на забезпечення базових потреб населення та підтримку біженців і внутрішньо переміщених осіб. Координація гуманітарної допомоги через агентства ООН, фінансова підтримка від МВФ, Світового банку та інших організацій, дозволяють Україні протистояти складним викликам сучасності. Політична підтримка з боку ЄС, ООН, НАТО та інших організацій на міжнародній арені, підкріплює суверенітет і територіальну цілісність України, сприяючи міжнародній ізоляції агресора та зміцненню солідарності навколо українського народу.

3.3 Охорона праці як складова підвищення рівня життя населення в Україні

Згідно закону України «Про охорону праці», охорона праці – це комплексна система заходів і засобів, яка об'єднує правові, соціально-економічні, організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні та лікувально-профілактичні аспекти для забезпечення безпеки, збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у процесі їхньої трудової діяльності. Ця система спрямована на створення безпечного робочого середовища, запобігання травматизму, професійним захворюванням і захист прав працівників на безпечні умови праці [43].

Державна політика в галузі охорони праці будується на ключових принципах, які забезпечують пріоритет життя і здоров'я працівників, а також повну відповідальність роботодавців за створення безпечних і здорових умов праці. Серед основних напрямів цієї політики — підвищення рівня промислової безпеки через постійний технічний контроль за виробництвом, технологіями та продукцією, а також підтримка підприємств у створенні безпечного робочого середовища. Ця політика передбачає комплексний підхід до вирішення питань охорони праці шляхом реалізації загальнодержавних, галузевих та регіональних програм із врахуванням соціально-економічних факторів, науково-технічних досягнень та екологічних стандартів. Велика увага приділяється соціальному захисту працівників, зокрема повному відшкодуванню збитків постраждалим від нещасних випадків або професійних захворювань. Встановлюються єдині вимоги до охорони праці для всіх підприємств незалежно від форми власності та виду діяльності. Робочі процеси адаптуються до можливостей працівників з урахуванням їхнього здоров'я та психологічного стану. Впроваджуються економічні методи управління охороною праці, передбачаючи державну підтримку фінансування заходів, а також залучення добровільних внесків. Інформаційно-просвітницька робота, навчання та підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці є важливим елементом державної політики. Також важливу роль відіграє координація дій органів влади, громадських організацій та роботодавців, а також консультації між соціальними групами для прийняття ефективних рішень у цій сфері [43].

Охорона праці в умовах дистанційної роботи та під час війни є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки, здоров'я та продуктивності працівників. Дистанційна робота набула значного поширення, особливо в умовах кризових ситуацій, зокрема воєнного конфлікту, що змусило багатьох працівників працювати поза межами офісу. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про охорону праці», за виконанням роботи трудового договору про дистанційну роботу працівник самостійно відповідає за

створення нешкідливих і безпечних умов праці на обраному робочому місці. Водночас роботодавець зобов'язаний регулярно проводити інструктажі з охорони праці та протипожежної безпеки, які стосуються використання засобів і обладнання, що надані або рекомендовані роботодавцем. Крім того, роботодавець відповідає за безпечний і справний технічний стан обладнання, що передається працівнику для виконання дистанційної роботи. Таким чином, обов'язки роботодавця у сфері охорони праці дистанційних працівників зводяться до проведення інструктажів і надання обладнання у належному стані. Особливо важливим для безпеки життя та здоров'я працівників під час повітряних тривог є якісна підготовка та своєчасне проведення таких інструктажів [60].

В умовах війни охорона праці набуває особливого значення, оскільки працівники можуть зазнавати не лише фізичних ризиків, а й психосоціальних. Постійний стрес, небезпека та нестабільність потребують адаптації методів охорони праці для підтримки психічного здоров'я і збереження життів. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» наголошує на тому, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в країні або в окремих її регіонах у разі збройної агресії, загрози нападу або інших небезпек для національної безпеки. Його мета – забезпечити оборону держави, підтримання громадського порядку, а також координацію дій органів влади, військових структур і громадян у кризових умовах. В умовах воєнного часу, особливо на територіях, де ведуться бойові дії, ключовим завданням є збереження кадрових ресурсів і виробничих потужностей. Це забезпечить можливість відновлення роботи підприємств на більш безпечних територіях та підтримає економіку країни. В Україні для цього запроваджено урядову Програму релокації підприємств, яка пропонує комплексну державну підтримку, зокрема [13]:

- пошук нових місць для розміщення виробничих потужностей;
- допомогу з перевезенням обладнання на нову локацію;
- сприяння у розселенні працівників та підборі нових кадрів;

- підтримку у відновленні логістики, забезпеченні сировиною та пошуку ринків збуту.

Державна політика України активно запозичує світовий досвід і впроваджує найкращі міжнародні практики для покращення умов праці та підвищення її безпеки на основі міжнародного співробітництва. 10 березня 2022 року Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо нової стратегічної рамки ЄС з охорони здоров'я та безпеки на робочих місцях після 2020 року [64]. У ній висувуються вимоги до більш рішучих дій у боротьбі з раком, пов'язаним із роботою, а також до розробки комплексної директиви щодо захворювань опорно-рухового апарату та ревматичних хвороб. Парламент наголошує на необхідності врахування гендерного аспекту в усіх заходах із безпеки та гігієни праці (БГП) і закликає включити право на відключення до стратегічної рамки, а також розробити директиву для запобігання психосоціальним ризикам [65].

5 липня 2022 року парламент ухвалив резолюцію щодо психічного здоров'я в цифровому робочому середовищі, визнавши значний вплив пандемії COVID-19 на організацію праці та психічне благополуччя працівників [66]. У документі міститься заклик до Європейської комісії ініціювати законодавчі пропозиції для управління психосоціальними ризиками та сприяння благополуччю на роботі. Також пропонується розробити загальноєвропейську стратегію психічного здоров'я та стратегію догляду, які вже були представлені Комісією. У березні 2024 року парламент прийняв резолюцію [68], що підтримує проєкт рішення Ради, який рекомендує державам-членам ратифікувати Конвенцію Міжнародної організації праці № 190 від 2019 року про запобігання насильству та домаганням на робочому місці [67].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» наголошує на тому, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в країні або в окремих її регіонах у разі збройної агресії, загрози нападу або інших небезпек для національної безпеки. Його мета – забезпечити оборону

держави, підтримання громадського порядку, а також координацію дій органів влади, військових структур і громадян у кризових умовах. В умовах воєнного часу, особливо на територіях, де ведуться бойові дії, ключовим завданням є збереження кадрових ресурсів і виробничих потужностей. Це забезпечить можливість відновлення роботи підприємств на більш безпечних територіях та підтримає економіку країни. В Україні для цього запроваджено урядову Програму релокації підприємств, яка пропонує комплексну державну підтримку, зокрема [13]:

- пошук нових місць для розміщення виробничих потужностей;
- допомогу з перевезенням обладнання на нову локацію;
- сприяння у розселенні працівників та підборі нових кадрів;
- підтримку у відновленні логістики, забезпеченні сировиною та пошуку ринків збуту.

У програмі можуть брати участь усі підприємства, які здійснюють повну або часткову релокацію своїх виробничих потужностей. Пріоритет надається стратегічно важливим підприємствам та тим, що виробляють товари першої необхідності. Підприємства, які здатні самостійно перевезти своє обладнання, отримують допомогу у вирішенні логістичних питань. Програма спрямована на підтримку регіонів, що знаходяться поблизу або в зоні бойових дій.

Президент України, підписав Закон про внесення змін до Податкового кодексу, який регулює особливості оподаткування в період воєнного стану. Ця ініціатива спрямована на збільшення фінансування військових витрат у 2024 та 2025 роках. Очікується, що до кінця 2024 року додаткові надходження від податкових змін складуть 8 млрд грн, а у 2025 році — 140 млрд грн. [14].

Податковими змінами для населення передбачено:

- Підвищення ставки військового збору для фізичних осіб і введення цього збору для фізичних осіб-підприємців (ФОПів):

- Ставка військового збору для фізичних осіб на доходи із заробітної плати, оренди нерухомості, банківських депозитів та інших джерел підвищується з 1,5% до 5%. Ця норма набуває чинності наступного дня після опублікування закону [14].
- ФОПи першої, другої та четвертої груп єдиного податку почнуть сплачувати військовий збір з 1 січня 2025 року. Ставка становитиме 10% від мінімальної заробітної плати, встановленої на початок року (8 000 грн), що дорівнює 800 грн на місяць.
- Для ФОПів третьої групи ставка збору становитиме 1% від обороту за підсумками першого кварталу 2025 року.
- Операції з військовими облігаціями для фізичних осіб залишаються звільненими від сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору.
- Соціальні виплати, пенсії, стипендії та інші доходи, які не обкладаються ПДФО, також звільняються від військового збору.
- Для військовослужбовців та працівників силових структур ставка військового збору залишатиметься на рівні 1,5% [14].
- З 2025 року ставка податку на прибуток для фінансових компаній збільшиться до 25%.
- За результатами 2024 року банки сплачуватимуть податок на прибуток у розмірі 50%.
- Закон передбачає перехід на щомісячну звітність щодо податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та єдиного соціального внеску (ЄСВ) замість квартальної, що сприятиме прозорості системи бронювання.
- Мінімальне податкове зобов'язання для одного гектара сільськогосподарської землі підвищується до 1 400 гривень. Це рішення сприятиме прозорості відносин в аграрному секторі.
- Впроваджується авансовий внесок з податку на прибуток для кожної окремої автозаправної станції (АЗС), що покращить прозорість паливного ринку та зміцнить конкурентні позиції легальних учасників.

- Підвищуються мінімальні ціни на вино та виноробну продукцію, що посилить підтримку легальних українських виробників вина.

- Зростає рентна плата на видобуток піску, щебеню та каоліну. При цьому рентна плата не стягуватиметься з обсягів піщано-гравійної сировини, таких як гравій, подрібнене каміння, галька, щебінь, що використовуються для виготовлення бетону чи мостіння доріг та безкоштовно передаються на потреби Збройних Сил України або інших оборонних структур [14].

Ці зміни покликані забезпечити стабільне фінансування оборонних потреб країни в умовах воєнного стану та підтримати соціальні гарантії громадян.

На нашу думку, охорона праці має безпосередній зв'язок із рівнем життя населення, оскільки якість умов праці впливає на здоров'я, добробут, економічну стабільність родин та загальний соціально-економічний розвиток країни. Насамперед, безпечні умови праці сприяють зниженню рівня травматизму та професійних захворювань, що безпосередньо впливає на фізичне та психічне здоров'я працівників. Здоровий працівник має вищу продуктивність і стабільний дохід, що покращує його доступ до якісного харчування, освіти та медицини. Крім того, психологічний комфорт на робочому місці знижує рівень стресу і підвищує мотивацію, що позитивно відображається на загальній якості життя. В умовах війни особливу увагу необхідно приділяти запобіганню можливим загрозам і виявленню ризиків небезпеки. Необхідно розробляти та впроваджувати плани дій у надзвичайних ситуаціях для забезпечення безпеки персоналу. Важливим елементом є постійне підвищення кваліфікації працівників, зокрема їх навчання з охорони праці та пожежної безпеки. В умовах воєнного часу це може включати спеціальні тренінги з евакуації та практичні відпрацювання дій у надзвичайних ситуаціях.

Охорона праці в умовах війни є складним завданням, однак за умови мобілізації необхідних ресурсів, проведення навчання та підвищення обізнаності вона може бути успішною. Забезпечення охорони праці є

критично важливим для безпеки та добробуту працівників навіть у найскладніших обставинах.

Охорона праці під час війни має критичне значення для збереження рівня життя населення, оскільки забезпечення безпеки на робочому місці безпосередньо впливає на фізичний і психічний стан працівників, їхню здатність працювати та підтримувати стабільний дохід. Війна створила нові виклики, що суттєво підвищили ризики травм, аварій та професійних захворювань, особливо в таких галузях, як енергетика, будівництво, транспорт та промисловість. Роботодавці, впроваджуючи належні стандарти охорони праці, забезпечують працівників засобами захисту, такими як бронежилети, шоломи та аптечки, а також навчають їх діяти у надзвичайних ситуаціях, що дозволяє мінімізувати ризики для життя та здоров'я. Економічний аспект охорони праці також має суттєвий вплив на рівень життя. Запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням дозволяє зменшити витрати на лікування та реабілітацію, а збереження робочої сили підтримує стабільність зайнятості. Це, у свою чергу, сприяє економічній активності, дозволяючи працівникам і їхнім родинам задовольняти базові потреби, навіть у складних умовах війни.

Таким чином, охорона праці в умовах війни безпосередньо впливає на рівень життя населення, забезпечуючи фізичну безпеку, психічне здоров'я, економічну стабільність та соціальну підтримку. Ці фактори є ключовими для подолання кризи сьогодні та успішного відновлення країни в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Сучасний рівень життя в Україні формується під впливом складних соціально-економічних викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та необхідністю адаптації до нових реалій. Військовий конфлікт поглибив існуючі проблеми та створив нові перешкоди для розвитку, які суттєво вплинули на добробут населення.

Слід зазначити, що єдиного визначення поняття «рівень життя» не існує, однак для кращого розуміння обрали одне з визначень, яке на нашу думку найточніше відображає його сутність. Рівень життя населення - це складна, багатокомпонентна соціально-економічна категорія, яка характеризує ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Він включає такі складові, як рівень споживання матеріальних благ і послуг, забезпеченість населення комфортним житлом, розмір реальних доходів працівників, стан навколишнього природного середовища, рівень медичного обслуговування, доступність культурно-побутових послуг, а також зростання рівня освіти населення.

За методикою О. І. Омельченко проаналізували і виділили такі компоненти для оцінки життєвого рівня: 1) поточні потреби (фізіологічні потреби в товарах та послугах, потреби в житлі, потреби в особистій безпеці); 2) довгострокові цінності (довге життя, міцне здоров'я, продовження роду, міцна родина, високий рівень інтелекту, духовні цінності, матеріальне багатство, соціальний захист, висока культура); 3) соціальна інфраструктура (охорона здоров'я та відпочинок, наука й освіта, роздрібна торгівля, громадське харчування, послуги населенню, культура та мистецтво, фізична культура та спорт); 4) середовище (атмосферне повітря, водний басейн, земельні ресурси, лісовий фонд, токсичні відходи).

Проаналізувавши економічні перспективи України, можемо сказати, що вони залежать від масштабів і часу надходження зовнішньої допомоги, а також від невизначеної тривалості російської агресії. За індикативним

сценарієм, який передбачає продовження активних бойових дій протягом 2024 року, очікується незначне зростання ВВП на рівні 3,2%. Починаючи з 2025 року, економічне зростання може прискоритися до 6,5% за умови відновлення експорту та стимулювання попиту через інвестиції в реконструкцію.

Характер процесів глобалізації в Україні з точки зору їх впливу на економічне зростання залишається неоднозначним і дискусійним. З одного боку, глобалізація сприяє впровадженню сучасних технологій та інновацій, що відкриває нові можливості для розвитку економіки. З іншого боку, посилення конкуренції на міжнародному ринку створює як виклики, так і перспективи для внутрішнього економічного зростання та зайнятості населення. Для того щоб максимально використати переваги глобалізації та мінімізувати її негативні наслідки, необхідно впроваджувати комплексні політичні й економічні реформи. Це включає забезпечення справедливих умов торгівлі, реалізацію соціальних програм, гарантування доступу до якісної освіти та медичної допомоги для всіх громадян. Також важливо створювати ефективні механізми міжнародної співпраці та обміну знаннями, що сприятиме взаємовигідному розвитку та зміцненню глобального партнерства.

Важливим фактором у подоланні викликів є міжнародна підтримка. Інвестиції в інфраструктуру, гуманітарна та фінансова допомога сприяють не лише подоланню наслідків війни, але й створюють передумови для відновлення економіки. Масштабні програми реконструкції, зокрема в енергетиці, сільському господарстві та логістиці, потребують залучення значних коштів і чіткої координації між державою, міжнародними партнерами та приватним сектором. Міжнародні організації, такі як Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), працюють на тим, як допомогти Україні у відновленні пошкоджених екосистем та очищенні забруднених територій, НАТО підтримує військових збройною технікою,

міжнародні організації надають гуманітарну та фінансову допомогу українцям.

Рівень життя в Україні під час війни зазнав значних змін, оскільки бойові дії, руйнування інфраструктури та масове переміщення населення створили серйозні виклики для забезпечення базових потреб громадян. Війна призвела до втрати роботи, житла, доступу до медицини та освіти, що значно вплинуло на економічну стабільність і соціальне самопочуття населення. Особливо гостро постраждали вразливі категорії громадян — внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, багатодітні родини, особи з інвалідністю, а також родини військовослужбовців та загиблих. Одним із найбільших викликів стало забезпечення продовольчої безпеки. Війна порушила логістичні ланцюги, що призвело до зростання цін на основні товари, особливо в регіонах, близьких до зони бойових дій. Це суттєво знизило купівельну спроможність населення, змушуючи багатьох шукати допомоги від держави або волонтерських організацій.

Незважаючи на ці труднощі, держава та громадянське суспільство змогли адаптуватися до нових умов, впроваджуючи екстрені заходи підтримки. Соціальні послуги були переорієнтовані на першочергові потреби: внутрішньо переміщеним особам надаються житло та грошова допомога, родини загиблих отримують фінансову підтримку, а особи, які постраждали від війни, мають доступ до психологічної допомоги. Поряд із цим, важливим елементом підтримки рівня життя стала діджиталізація соціальних послуг. Таким чином, збереження та покращення рівня життя під час війни є пріоритетним завданням для України. Це вимагає комплексних заходів, що включають соціальну підтримку, відновлення економіки та забезпечення довготривалої стабільності, яка стане основою для успішного відновлення країни у післявоєнний період.

Для стабілізації рівня життя та економіки в цілому розроблено низку рекомендацій. Основними є:

- Відновлення інфраструктури, зруйнованої під час війни, включаючи житлові об'єкти, дороги, мости та енергетичні системи.

- Підтримка малого та середнього бізнесу через грантові програми, зменшення податкового навантаження та спрощення умов для відкриття підприємств.

- Модернізація сільського господарства з акцентом на інновації та створення додаткової вартості через переробку продукції.

- Розвиток "зеленої" енергетики для зменшення залежності від імпорту енергоносіїв.

- Забезпечення соціального захисту найбільш уразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та родин загиблих.

- Гармонізація національного законодавства з нормами ЄС, що полегшить інтеграцію до європейської спільноти та залучення інвестицій.

- Розширення можливостей для освіти та працевлаштування через державні програми перекваліфікації та розвиток системи професійної освіти.

Підвищення рівня життя в Україні вимагає комплексного підходу, який включає як економічні, так і соціальні заходи. Відновлення добробуту можливе лише через поєднання екстрених і довгострокових заходів, спрямованих на стабілізацію економіки, соціальну підтримку та зміцнення інфраструктури. Успіх у цій сфері залежатиме від ефективності державного управління, активності громадянського суспільства та підтримки міжнародної спільноти. Це дозволить створити умови для сталого розвитку, забезпечити високий рівень добробуту населення та досягти конкурентоспроможності України на глобальному рівні.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бабак І. М. Бідність в Україні: методологічний аспект // Стратегія розвитку України: соціологія, економіка, право. – 2018. – № 1/2. – С. 201–204.
2. Белінська Г. В., Зятковський В. І., Поснова Т. В. Розвиток людського капіталу: освітня складова відновлення та розвитку людського капіталу в Україні // Освітня аналітика України. – 2024. – № 2 (28). URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/7_Posnova_Belinska_Zyatk%D0%BEskyi_228_2024_97-110.pdf (дата звернення: 03.12.2024).
3. Благодійний фонд «Право на захист». Програми допомоги ВПО та постраждалим від воєнних дій. Психологічна допомога. URL: <https://r2p.org.ua/category/vpo-psykholohichna-dopomoha> (дата звернення: 03.12.2024).
4. Булик О. Б. Стратегія відновлення економіки України після війни // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2240> (дата звернення: 03.12.2024).
5. Вікіпедія. Надання соціальних послуг окремим соціальним групам у складних життєвих обставинах. URL: <http://surl.li/xgtnlg> (дата звернення: 03.12.2024).
6. Вікіпедія. Очікувана середня тривалість життя. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%87%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F (дата звернення: 03.10.2024).
7. Гинда С. М., Гинда О. М. Людський капітал: сутність, особливості аналізування та оцінювання // Економіка і суспільство. – 2017. –

Вип. 12. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/12.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

8. Гладун О. М., Лібанова Е. М., Лісогор Л. С. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь. – 2013. – С. 48. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/59adf99aed5db656c02288d8a2a0a3411651dc4464211cfb716f19b63aacefec.pdf>

9. Дем'яненко А. А., Маркова Н. С. Теоретичні аспекти безпеки людського розвитку // Бізнес Інформ. – 2017. – № 10. – С. 8–13. URL: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2017&abstract=2017_10_0.

10. Демографічна криза в Україні. URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-demografichna-kriza-v-ukraini-milyoni-bizhentsiv-voenni-vtrati-ta-yak-pokrashchiti-situatsiyu> (дата звернення: 03.03.2024).

11. Державна податкова служба. Зміни розмірів заробітної плати та прожиткового мінімуму. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/742153.html> (дата звернення: 01.12.2024).

12. Державна служба статистики України. Економічна статистика: статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024).

13. Державна служба України з питань праці. Безпека і здоров'я на роботі у воєнний та післявоєнний час: досвід України в умовах російської агресії. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_856143.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

14. Дія. Бізнес. Закон України: Про внесення змін до Податкового кодексу на 2025 рік від 28.11.2024. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/prezydent-ukrainy-pidpysav-zakon-pro-vnesennia-zmin-do-podatkovoho-kodeksu> (дата звернення: 03.12.2024).

15. Дія: про фінансову допомогу передбачену для ВПО. URL: <https://bf.diia.gov.ua/articles/yaka-finansova-dopomoha-peredbachena-dlia-vpo> (дата звернення: 12.11.2024).

16. Ємець В.В., Магнушевська Т.М., Різник Д.В. Вплив глобалізаційних процесів на українську економіку: аналіз та стратегії // Академічні візії. – URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/929/830/840> (дата звернення: 03.12.2024).

17. Загорський К. Життєвий цикл та інші детермінанти суб'єктивного благополуччя // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2005. - №3. - С. 178.

18. Інститут всесвітньої історії національної академії наук України. Екологічні наслідки війни росії проти України. <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-protu-ukrainy/ekolohichni-naslidky-viiny-rosii-protu-ukrainy.html> (дата звернення: 03.12.2024).

19. Інституційні засади державного регулювання розвитку депресивних територій. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/june2009/9.htm> (дата звернення: 03.12.2024).

20. Калініна С. П., Ланська С. П. Формування рівня життя населення: методологічний дискурс // Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. – 2018. URL: https://journals.uran.ua/tpa_pstu/article/view/180507 (дата звернення: 03.12.2024).

21. Карлаш Ю. Д., Сімакова О. К., Смирнова І. І. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа ефективного розвитку соціального захисту населення в Україні // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 34.

22. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників органів внутрішніх справ: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2001.

23. Лебединська О. С. Вплив факторів глобалізації на людський розвиток // Український журнал прикладної економіки та техніки. – 2024. – Т. 9. – № 2. – С. 151–152. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/ujae_2024_r02_a25.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

24. Мандибура В. О. Рівень життя населення та механізми його регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук. – К.: Інститут економіки НАН України, 1999. – 40 с.

25. Маркова Н. С., Дем'яненко А. А. Теоретичні аспекти безпеки людського розвитку // Бізнес Інформ. – 2017. – № 10. – С. 8–13. URL: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2017&abstract=2017_10_0. (дата звернення: 03.12.2024).

26. Мінекономіки. Рівень безробіття в Україні. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3654271-riven-bezrobitta-v-ukraini-stanovit-30-minekonomiki.html>. (дата звернення: 03.12.2024).

27. Міністерство економіки України. Зимова ЄПідтримка: як 1 тис. грн. допомоги від держави. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zymova-iepidtrymka-iaak-otrymaty-1-tys-hryven-dopomohy-vid-derzhavy> (дата звернення: 25.11.2024).

28. Міністерство закордонних справ України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 05.08.2021. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 03.12.2024).

29. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Збитки довкіллю від війни. URL: <https://mepr.gov.ua/informatsiya-pro-naslidky-dlya-dovkillya-vid-rosijskoyi-agresiyi-v-ukrayini-24-lyutogo-18-bereznya-2022-roku-2/> (дата звернення: 03.12.2024).

30. Міністерство освіти і науки України. Старша школа: які можливості вікриваються для учнів. URL: <https://mon.gov.ua/news/starsha-shkola-zminiuietsia-iaaki-mozhlyvosti-vidkryiutsia-dlia-uchniv> (дата звернення: 17.10.2024).

31. Мінсоцполітика. Про скорочення тривалості життя українців через війну. URL: <https://provce.ck.ua/cherez-viynu-skorotylasia-serednia-trivalist-zhyttia-ukraintsiv-minsotspolityky/> (дата звернення: 03.12.2024).
32. Мінфін: Валовий внутрішній продукт: економіка України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 23.08.2024).
33. Мінфін: Прожитковий мінімум: праця та зарплата. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 03.12.2024).
34. Національне агентство з України з питань державної служби. План заходів з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. URL: <https://nads.gov.ua/news/ukhvaleno-plan-zakhodiv-z-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini> (дата звернення: 12.06.2024).
35. Національний комітет Товариства Червоного Хреста України. Про Український Червоний Хрест. URL: <https://redcross.org.ua/about-urcs/mission/> (дата звернення: 03.12.2024).
36. Нечипорук О. В. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2714> (дата звернення: 03.12.2024).
37. Омельченко О. І. Методологічні засади оцінювання рівня життя населення в регіонах України // Проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 81–90.
38. Пенсійний фонд України. Інформація щодо чисельності пенсіонерів за видами та розмірами призначених пенсій. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2160934-informatsiya-shhodo-chyselnosti-pensioneriv-zavvydamy-ta-rozmiramy-pryznachenyh-pensij-3/> (дата звернення: 10.10.2023).
39. План Відновлення України: національні програми. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024).

40. Президент України: Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2024).

41. Про зайнятість населення: Закон України від 14.10.2023 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

42. Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 № 266. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення: 03.12.2024).

43. Про охорону праці: Закон України від 15.11.2024 № 49. Відомості Верховної Ради України. – 1992. – Ст. 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

44. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 27.07.2024 № 28. Відомості Верховної Ради України. – 2015. – Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

45. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 38. Відомості Верховної Ради України. – 1999. – С. 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5067-17#:~:text=%D0%94%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D1%82%D1%8C%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8,%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%80> (дата звернення: 03.12.2024).

46. Про соціальні послуги: Закон України від 15.11.2024 № 18. Відомості Верховної Ради України. – 2019. – Ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

47. Рівень життя населення України / ТОВ «Видавництво «Консультант» / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком.

статистики України; за ред. Л. М. Черенько. – 2006. – С. 428. URL: https://idss.org.ua/monografii/riven_juttya_naselennya%20krainu.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

48. Рівень життя населення. Індекс людського розвитку. URL: https://garevna.ucoz.com/metod-mat/labor_economics/life_lev.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

49. Сірко В. С. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії // Південно-український правничий часопис. – 2023. – № 2. – С. 124–129. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/2/20.pdf> (дата звернення: 03.12.2024).

50. Стаття про Всесвітню продовольчу програму ООН. URL: URL: <http://surl.li/pbcrry> (дата звернення: 22.11.2024).

51. Стаття про організацію Карітас в Україні. URL: <https://caritas.ua/about/> (дата звернення: 03.12.2024).

52. Стаття про Червоний Хрест України. <https://redcross.org.ua/about-urcs/mission/> (дата звернення: 03.12.2024).

53. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 03.12.2024).

54. Укрінформ. Про вплив війни на молодь України. <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html#:~:text=%D0%AF%D0%BA%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D1%8F%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%2C%20%D0%B7%D0%B3%D1%96%D0%B4> (дата звернення: 03.12.2024).

55. Урядовий контактний центр. Оплата праці та трудові відносини: консультаційна та інформаційна база. URL: <https://ukc.gov.ua/knowledge/obchyslennya-doplat-ta-nadbavok-pry-obchyslenni-minimalnogo-rozmiru-z-p/> (дата звернення: 11.10.2024).

56. Хархаліс Т. С. Відновлення та розвиток України у стані війни: особливості та загрози // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Проблеми економіки та управління. – 2023. – № 2, вип. 7. – С. 72–75. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31827/vse20232-74-80.pdf> (дата звернення: 03.12.2024).
57. Центр безпекових досліджень «Сенс». Демографічна ситуація як чинник національної безпеки. URL: <https://censs.org/demographic-situation-as-a-factor-of-national-security/> (дата звернення: 29.01.2024).
58. Черенько Л. М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія / ред. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – 2021. – С. 423. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/Model.pdf> (дата звернення: 03.12.2024).
59. Чимбір Т. Чинники формування рівня життя населення: аналіз та оцінка впливів // Проблеми економіки. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1552/1/Chymbir%20UPEPm-51%20%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%94.pdf> (дата звернення: 03.12.2024).
60. Шапошнікова І. Організація соціального забезпечення в умовах війни // Центр трудового права та соціального забезпечення. Higher School of Advocacy. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/iak-organizuvati-bezpecni-umovi-praci-dlia-pracivnikiv-iaki-na-distanciinii-roboti> (дата звернення: 03.12.2024).
61. Ярчук А. В. Сутність поняття якості життя населення // Економіка і організація управління. – 2016. – № 3 (23). – С. 437–438. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2917> (дата звернення: 03.12.2024).
62. Britannica Money. Finance & the Economy. International Trade. URL: <https://www.britannica.com/money/embargo-international-law> (дата звернення: 03.12.2024).
63. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Topics. Living Conditions. URL:

<https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/living-conditions> (дата звернення: 03.12.2024).

64. European Parliament. Facts Sheets on the European Union. A new EU strategic framework on health and safety at work post. 10.04.2022 (2021/2165(INI)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022IP0068> (дата звернення: 03.12.2024).

65. European Parliament. Facts Sheets on the European Union. Social and employment policy. Health and safety at work. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/56/health-and-safety-at-work> (дата звернення: 03.12.2024).

66. European Union. Mental Health in the Digital World of Work // Official Journal of the European Union. – 2022. – 05.07.2022 (2021/2098(INI)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022IP0279> (дата звернення: 03.12.2024).

67. European Union. Official Journal of the European Union. Directive (EU) of the European Parliament and of the Council 2019/1152. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1152/oj> (дата звернення: 15.11.2024).

68. European Union. Official Journal of the European Union. European Parliament legislative resolution. – 12.03.2024. – 13106/2023 – C9-0396/2023 – 2020/0011(NLE). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=EP%3AP9_TA%282024%290135&qid=1711102722396 (дата звернення: 03.12.2024).

69. Human Development Report Office. Високий Індекс людського розвитку URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinoyu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp> (дата звернення: 03.12.2024).

70. Numbeo. Quality of Life Index by Country 2024 Mid-Year. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp (дата звернення: 03.12.2024).

71. Trans.Info. Інвестування в Україну під час війни. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240> (дата звернення: 15.10.2024).
72. Transparency International Ukraine. Reconstruction of Ukraine after the war. <https://ti-ukraine.org/en/blogs/reconstruction-of-ukraine-after-the-war/> (дата звернення: 03.12.2024).
73. United Nations Ukraine. UNECE, UNEP and OECD launch Platform for Action on the Green Recovery of Ukraine. URL: <http://surl.li/ckjlcw> (дата звернення: 15.11.2024).
74. WallStreetMojo. Economics resources. Standart of Living. URL: <https://www.wallstreetmojo.com/standard-of-living/> (дата звернення: 03.12.2024).
75. World Bank Group. The World Bank In Ukraine. <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview#3> (дата звернення: 03.12.2024).
76. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.ZS?view=chart> (дата звернення: 17.11.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Національна матриця індикаторів якості життя населення в Україні

Якість життя			
Середовища (субсередовища)	Блоки		
	Об'єктивна оцінка		Суб'єктивна
	Стан	Поточна ситуація	оцінка
Природне середовище			
<i>Екологія</i>	Природне середовище	Екологічна ситуація	Оцінка екологічної ситуації
Соціальне середовище			
<i>Здоров'я</i>	Система охорони здоров'я	Здоров'я населення	Оцінка системи охорони здоров'я та власного здоров'я
<i>Освіта</i>	Система освіти	Освіта населення	Оцінка системи освіти та власної освіти
<i>Безпека</i>	Криміногенне середовище	Криміногенна ситуація	Оцінка особистої безпеки
<i>Культура, мистецтво, відпочинок</i>	Сфера культури, мистецтва, туризму	Активність населення у сфері культури, мистецтва, туризму	Ставлення до культури, мистецтва, туризму
<i>Житло</i>	Ринок житла	Житлові умови	Оцінка благоустрою та умов проживання
<i>Транспорт</i>	Транспортна інфраструктура	Безпека на транспорті	Оцінка роботи транспорту
Економічне середовище			
<i>Економіка</i>	Стан економіки	Добробут	Оцінка матеріального становища
<i>Зайнятість</i>	Ринок праці	Зайнятість та умови праці	Оцінка ситуації з зайнятості
Суспільно-політичне середовище			

продовж.табл. 1

<i>Громадянська активність</i>	Розвиток громадянського суспільства	Суспільно- політична ситуація	Оцінка суспільно-політичної ситуації
<i>Суспільне середовище</i>	Стан суспільного середовища	Соціальне уособлення	Соціальне самопочуття

Джерело: складено на основі [8, с.24].

ДОДАТОК Б

Таблиця 2

Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів за 2010-2023

рр.

	Середній розмір пенсії, грн	Кількість пенсіонерів, тис.
2010	1032,6	13721,1
2011	1151,9	13738,0
2012	1253,3	13820,5
2013	1470,7	13639,7
2014	1526,1	13533,3
2015	1581,5	12147,2
2016	1699,5	12296,5
2017	1828,3	11956,2
2018	2479,2	11725,4
2019	2645,6	11470,4
2020	3082,9	11334,7
2021	3507,5	11130,9
2022	3991,5	10841,1
2023	4662,5	10687,9

Джерело: складено на основі [36].